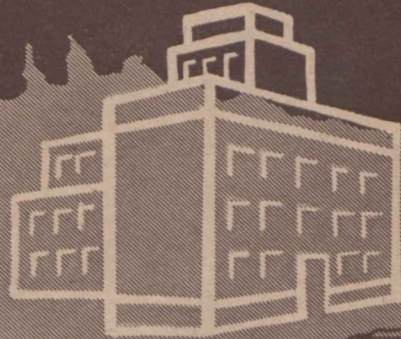
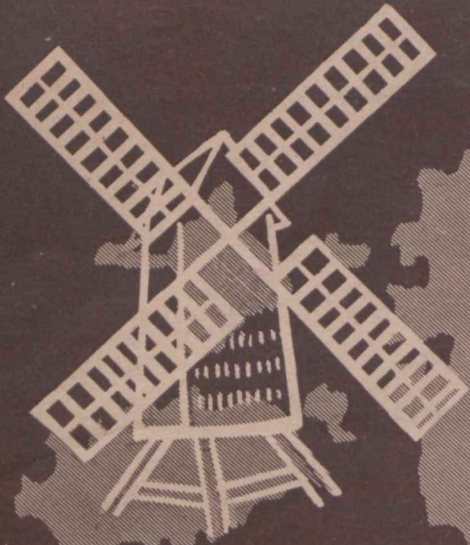

EESTI VESKI

S I S U:

- Ühiselt oma tegevuse kaitsel
ja arendamisel H. R.
- Veski transportseadeldised . H. Tuults
- Mõningaid andmeid villa-
veskite olukorrast H. R.
- Mahukaalust J. Juhans
- Saeveskid ja nende tegevus E. Lageda
- Kaera sortidest M. Pill
- Ühingu tegevusest
- Majanduslik ringvaade
- Seadusandlus ja maksundus
- Mitmesugust

NR. 1

MÄRTS-APRILL

1940

S 6102

„POLARIS“

EESTI KINDLUSTUS-A.-S.

võtab vastu järgmisi

kindlustusi:

tule-, elu-, veo-, murd-
varguse-, väärtasjade-,
kasko- (laevakerede) ja
klaasikindlustusi

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad

Kr. 1.057.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest
välja maksetud üle

Kr. 6.600.000.—

Soliidne edasikindlustus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru 12. Kõnetraat 426-66
Telegrammi-aadress: «Polaris»

Osakond asub Tartus, Suurturg 11. Kõnetraat 26-75
Peaagentuur Tartu Majaom. Pangas, Suurturg 7. Tel. 35-62
Esindajad kõigis linnades ja maakohtades

EESTI VESKI

VESKIASJANDUSE AJAKIRI

Väljaandja: Üleriiklik Veskipidajate Ühing.

Ilmub neli korda aastas: märtsi, juuni, septembri ja detsembri kuus.

Toimkond: V. Tamman, ins. Ferd. Peterson, ins. H. Tuuts, ins. H. Viirman, agr. M. Pill, dr. V. Sumberg, vann. adv. H. Sumberg, K. Parvei, G. Aavik, R. Siil, P. Jänes, H. Tiels, H. Rink. Toimkonna juhatus: V. Tamman, vastutav toimetaja, H. Rink, sekretär, ins. H. Viirman, ins. H. Tuuts, K. Parvei. Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Kompanii 2, telef. 21-93. Tellimishind 1940. a. peale 2 kr., üksiknumber 60 senti. Kuulutuste hinnad: 1 lk. 25 kr., 1/2 lk. 15 kr., 1/4 lk. 10 kr., väikekuulutused 4 kr. ja 2 kr., kaanel ja tekstis 20% kallim.

Ajakirja tellimisi võtavad vastu postiasutused ja ajakirja talitus. Posti jooksev arve nr. 2396.

NR. 1 (9)

19. S. 6102
(24. 5. 41) sf 5920

MÄRTS—APRILL 1940

Ilmus: 16. IV 40

III AASTAKÄIK

Ühiselt oma tegevuse kaitsel ja arendamisel

Kui vaadelda veskipidajate ja nende tegevusala olukorda mõni aasta tagasi, siis peame tunnustama, et veskipidajate pere üle riigi moodustas organiseerimata töösturite kihi ja veskitööstustele maal ei olnud pühendatud säärast tähelepanu, mida see laialdane tööstusharu oleks väärinud.

Arvesse võttes veskitööstuse küllalt suurt osatähtsust meie rahvamajanduses ja sel tegevusalal ajaga koos üleskerkinud mitmeid lahendamist nõudvaid küsimusi, ning et puudus organisatsioon või asutus, kes tegeleks nende küsimustega ja koondaks veskiomanikke — asutati ja alustas tegevust 1937. a. algul Üleriiklik Veskipidajate Ühing. See organisatsioon võttis enda peale igakülge veskitööstuse edendamise ja veskipidajate huvide kaitsmise.

Üleriiklik Veskipidajate Ühing on tegutsenud kolm aastat. See ei ole pikk aeg terve rea üleskerkinud küsimuste korraldamiseks. Kuid juba senise Ühingu tegevuse tagajärjel on hakanud selginema ja paranema tööala olukorrad.

Ühingu algatusel asuti 1937. a. teisel poolel jahuveskite seisukorra uurimisele. Selle tulemusena otsustati V. Valitsuse poolt Majandusministri ettepanekul maksuma panna uute jahuveskite asutamise keeld kuni 1. juulini 1943. a.

See samm aitab suuresti kaasa olemasolevate jahuveskite seisukorra paranemisele,

kuna on kõrvaldatud üks ebaterve võistluse jätkamise võimalus jahuveskite tööalal, mis ilmsiks tuli üleliigselt uute jahuveskite rajamisega. Ühtlasi on avanenud sellega olemasolevate veskite omanikkudele võimalus asuda oma käitiste ajakohasemaks korraldamisele ja töö- ja teenistustingimuste parandamisele.

Et veskipidajate ja möldrite teadmisi täiendada ja nende kutseoskust arendada, võttis Ühing oma tegevuskavasse kirjanduse väljaandmise, nõuande ja kursuste korraldamise. Nii toimus möödunud suvel Ühingu korraldusel esimene põhjalikuma ja täielikuma õppekavaga möldrite kutsehariduslik kursus, missuguseid kursusi on kavatsusel arendada püsivaiks ja oma ülesannete kõrgusel seisvaiks, et neis ulatustes üles seada ka nõudmisi möldrite teadmiste ja oskuste kohta. Erialalise kirjanduse arendamiseks, mis meil senini puudunud alustas Ühing 1938. a. ajakirja „Eesti Veski“ väljaandmist, mis käesoleva numbriga alustab kolmat aastakäiku.

Nagu käesolevas numbris eraldi ära märgitud, on Majandusministri otsusel 11. märtsist 1940. a. moodustatud ministeeriumi juurde alaline Jahuveskite komisjon. Selle komisjoni ülesandeks on veskite ehitamise keelu ajal esitatavate uute jahuveskite asutamise palvete kui ka kõigi teiste jahuveskitesse puutuvate küsimuste läbivaatamine ja kaalumine. Komis-

joni üheks liikmeks on Majandusministri ot-
susel kutsutud ka Üleriikliku Veskipidajate
Ühingu esindaja.

Komisjoni uuesti kujundamisega ja tööle
rakendamisega on Majandusminister rahulda-
nud Ühingu sellekohase palve ja avanud uusi
väljavaateid edaspidiseks veskitööstuste töö-
ala korraldamise ja arendamise võimalusteks.
Nii võib loota, et osutub võimalikuks kõrval-
dada ka muid ebaterve võistluse nähteid, mis
veel esinevad jahuveskite tööalal ja vajalikke
uendusi ette võtta.

Järjekordselt on üles tõusnud ka veski-
tööstuste ülejäänud kahe haru — villaveskite
ja saeveskite tegevuse olukordade selgitamise
ja parandamise vajadus.

Need oleksid paar avaldust Ühingu tege-
vuse alalt. Kõigi tegevuse üksikasjade juures
peatamata, millest lugejatel on võimalus in-
formatsiooni saada Ühingu igaaastasest tege-
vusaruandest — 1939. a. kohta käesolevas
numbris teisel — peame tähendama, et alles
Ühingu asutamisega on saanud veskipidajad
endale keskuse, kes on asunud kaitsma nende

huve ja esindama veskitööstuse alal asutustes,
kodades jne.

Kui kolme aasta eest alustati veskipida-
jate ühistegevust, siis tehti seda raskuste la-
hendamiseks, mis olid üksikule üle jõu käivad,
nagu seda näitasid kogemused. Nüüd on see
ühine tegutsemine kujunenud meile väärtusli-
kuks majanduslikuks koostööks, mis võimal-
dab meile majanduslikku edasiarenemist.
Peale selle tõstab ühine koostöö ka meie kul-
tuurilist tasapinda. Nii saavutame meie ühin-
gulisest tegutsemisest mitmesuguseid hüvesid.

Ühingulise töö vorm on tervitatav ka riik-
likult seisukohalt, sest ta loob eeldusi pare-
maks koostööks kodanikkude gruppide vahel
ja hõlbustab nende keskel korra maksmapane-
mist, mida muidu peab teostatama ainuüksi
korraldustega ülevalt.

Meie tegevus eeldab ausat, avalikku ja ot-
sekohest tegutsemist ning ühingus maksuma-
pandud liikmetevaheliste korralduste täpset
täitmist — siis suudab ta vastastikusel hea-
olu taotluses küllalt suuri tulemusi anda ka
tulevikus.

Veski transportseadeldised.

Dipl. ins. H. Tuuls.

(Järg.)

Eelmises „Eesti veskis“ käsitlesin lühi-
dalt horisontaal-transportseadeldi-
disi, kuna nüüd katsun ülevaadet anda
vertikaal-transportseadeldis-
test.

Vertikaaltransport kottides.

Õieti peaks küll hoiduma vilja kottides
tõstmisest, sest see nõuab erilist seadeldist,
igauks ei tule selle seadeldise käsitlemisega
toime, see nõuab möldri hoolt ja viidab
aega. Pealegi põhjustab raskete kottide tõst-
mine küllalt õnnetusjuhtumisi. Õigem on
vilja elevaatori abil lahtiselt üles transpor-
tida. Kui aga veski projekteerimise ajal seda
ette nähtud pole ja tegelik töökäik seda
nõuab, tuleb iga päev terve läbitöötatav vili
üles tõmmata.

Tõstevärgid.

Tõstevärgidest võiks nimetada tõste-
toole, tõstetalisid ja -kraana-
sid. Need töötavad käte- või mehaanilisel
jõul. Kuna veskis on mehaaniline jõud käepä-
rast, siis töötavad veski tõstevärgid ka pea-
alati mehaanilisel jõul.

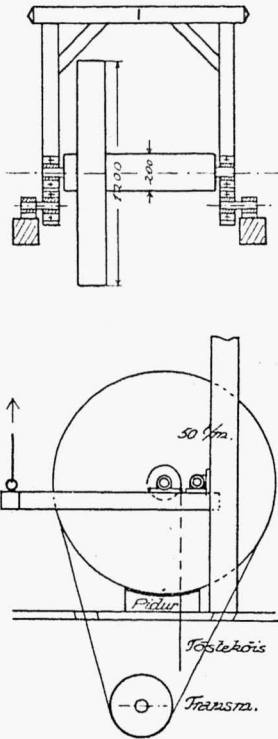
Tõstevärgidest kuuluvad jõukomitee järele-
valve ja seega ka maksu alla:

1) tõstetoolid, millede tõstekorv või tõste-
platvorm liigub juhtroobaste vahel, kui nen-
dega ka inimesi tõstetakse ja tõstekõrgus 2
mtr. ületab — igal juhul, ja tõstetoolid ainult
raskuste tõstmiseks, kui tõstekorvi ruutmeet-
rites väljendatud põiklõike pinna korrutus
meetrites väljendatud tõstekõrgusega on suu-
rem kui 5.

2) tõstetalid tõsteraskusega alates 3 ton-
nist.

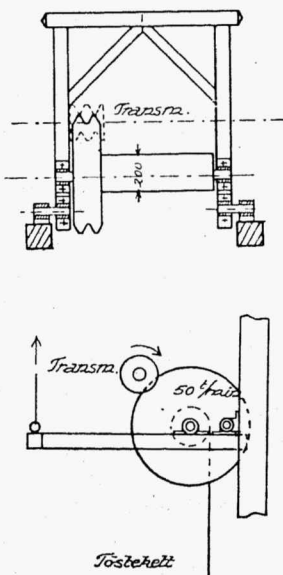
Praegu on päevakorral igasuguste tõste-
toolide allutamine jõukomitee järelevalvele.
Jõukomitee järelevalvele alluvate tõsteseadel-
dise kohta on maksvad täpsed tehnilised nõu-
ded: nii peab tõstekorvi sõidutee olema ümb-
ritsetud kaitseaiaga vähemalt 2 mtr. kõrgu-
seni, sõidukaevuse avaused peavad olema va-
rustatud ustega, tõstekorv peab olema varus-
tatud püüde- või toetusseadega, tõstevinn
peab olema piduriga varustatud, jne.

Neil põhjusil on veskites väga harva tõs-
tetooldid tarvitusel. Kotid tõstetakse enamasti
tõstevinnaga keti või köie abil.

Joon. 1. Kotivinn rihmveoga.

Oluline osa tõstevärgi juures on tõstevinn. Kui see korralik, siis funktsioneerib ka tõsteseadeldis korralikult. Tõstevinnasid on väga mitmesuguseid ja neid on võimalik ka ise valmistada. Joonisel nr. 1, 2 on näha meil tarvitusel olevad lihtsamad tõstevinnad.

Joon. 2. Kotivinn kiilrattaveoga.

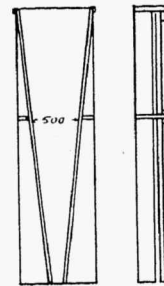
$$\text{Kotivinna jõutarvitus on } \frac{J \cdot k}{75} + \bar{O}$$

J = tõstetav raskus kilogrammides,
 k = kiirus meetrites sekundis ja võetakse
 0,4 — 0,6 mtr./sek.
 \bar{O} = laagri ja köie takistused 0,10—0,15HJ

Suurveskites on peale tõstetoolide veel kottielevaatorid tarvitusel. Need töötavad elevaatori põhimõttel, kusjuures vahetpidamata liikuvale ketile on asetatud kottiplatvormid. Kotid heidetakse vastava seadeldise abil soovitud kohas maha. Suurtes ladudes kasutatakse lükatavaid kottitõstjaid, millede abil kotid virnadesse tõstetakse.

Koti liuglaud.

Peale tõstevõimaluse on tihti veel tarvidus kotti ülemiselt korralt alla lasta. Ei ole võimalik kotti lihtsalt alla kukkuda lasta, sest kinni püüda on teda võimatu ja kott läheb siis lihtsalt lõhki. Kott peab kaldpinnal libisema

Joon. 3. Kotiliuglaud.

ja selle kallakus ei tohi ülearu suur olla, muidu on hõõrumine pinnal liiga väike ja kott libiseb liiga suure kiirusega, või tuleb kotti kiirust pidurdada või jälle all küllalt vetruva seadega kinni püüda.

Et mitte liiga palju ruumi kaotada, tehakse kotti liuglaud keerdrepi taolised, kus kott alla libisedes 1) vastu põhja ja 2) tsentrifugaaljõu survele ka vastu külge hõõrudes paraja kiirusega libiseb. Kuna nende ehitus küllalt kallis tuleb, on väikeveeskis otstarbekam kottide allalaskmiseks pidurit tarvitada. Piduriga liuglaud koosneb, nagu joon. nr. 3 näha, lihtsast kotilibisemise lauast, mille peal kott alla libisedes 2 külglaua vahelt, mis altpoolt kokkupoolle paigutatud, läbi jooksmas peab.

Liuglaua kallakus ilma pidurita võib olla maksimaalselt:

- Viljakottide jaoks 25°—28°
- Jahukottide jaoks 35°
- Kliikottide jaoks 40°

Vertikaaltransport lahtiselt. — Elevaator.

Lahtise vilja vertikaaltransport üles meie oludes sünnib elevaatoriga. Suurveskites tarvitatakse selleks ka redlerseadeid ja surve- või imevõhu seadeid. Elevaator on veski kõige tähtsam transportseadeldis.

Vili tõstetakse üles kannudega, mis kinnitatud kurte külge. Teraelevaatorile võetakse puuvillakurte, jahu jaoks linast või kanepist ja märja vilja jaoks kookuskurte. Kannud kinnitatakse kruvide abil kurte külge 3—3,5 tükki 1 mtr. pikkusele. Terade jaoks tarvitatakse sügavamaid ja jahu jaoks lame-damaid kanne, sest muidu ei viska elevaator kõike jahu kannust välja.

Kurte kiirused:

- 1) Vilja jaoks — 90—120 m/min.
- 2) Sroti „ — 70—80 „
- 3) Jahu „ — 60—65 „

Elevaatori torud tehakse harilikult puust, ainult suured silo vastuvõtu-elevaatorid tehakse raudplekist.

Elevaatorid põhjustavad õige tihti tuleõnnetusi hõõrumise tagajärjel. Et tulehädahohtlikust vähendada, on tarvilik järgmisi mõõduvahesid silmas pidada:

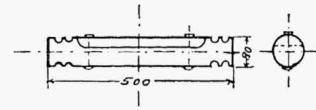
- 1) Elevaatori toru peab vähemalt 20 mm laiem olema kui elevaatori kurte seib.
- 2) Kurte vähemalt 10 mm kitsam kui seib.
- 3) Kannud vähemalt 10 mm kitsamad kui kurte.

Suurem viga, mis elevaatorite ehitamisel tehakse, on see, et nn. väljaviskeserv liiga kõrgel asub. Väljaviskeserv peab 5—10 cm allpool seibi alumist äärt asuma, vastasel korral ei viska kannud vilja üle serva välja ja elevaator kaotab palju oma võimsusest.

Teine sagedasti esinev viga on, et sissejooks elevaatorisse tehakse liig madalale, mille tagajärjel sissejooks kergesti kinni ummistub ja seega rikkeid põhjustab. Sissejooks peab nii kõrgel asuma, et elevaatori jalas vili veel otsejoones alla kukkuda saab. Muidu võib sissejooksu teha ükskõik kui kõrgele. Jahu elevaatori sissejooksu on soovitatav teha allajooksu kurte sihis, siis ei tekki niipalju tolmu. Teri võib ükskõik kuhu elevaatori poolese juhtida, ainult vili kulutab allajooksu kurte peale sisse joostes rohkem kurte. Elevaatori jalas peavad tühjendusluugid olema, kas külgedel või veel parem — all.

Elevaatori esiküljele lõigatakse kontrollaken ja tagaküljele sobivale kohale 1,00—1,20

mtr pikkune kurtepingutusluuk. Korralikuks elevaatori töötamiseks on tarvilik, et kurte parajasti pingul oleks. Seepärast peab väljaveninud kurte kohe pingutama. Pingutamiseks kruvitakse kumbki kurte ots pingutusrulli

Joon. 4. Kurte pingutusrull.

vahela ja tõmmatakse need rullid nõõride abil kokkupoolle. Rihmaotsad ühendatakse lapiti kannukruvidega või erilise kurtelukuga.

Varemalt tarvitatud tellitavaid alumisi seibe nüüd pingutamiseks enam ei tarvitata.

Kurve-seibi läbimõõt	Laius			Kurve kiirus m/min.		Tiirud minutis		Võimsus tunnis		
	läius	kurte	kannu	toru	jahu jaoks	vilja jaoks	jahu	vili	jahu	vili
mm	mm	mm	mm	mm					kg	kg
350	110	100	90	140	60	82	55	75	900	3200
350	120	110	100	140	60	82	55	75	1000	3500
400	140	130	120	160	63	82	50	65	1400	3700
400	160	150	140	180	63	82	50	65	2200	6500
400	180	160	150	200	63	82	50	65	3200	7000
400	200	180	170	225	63	82	50	65	4500	10000
500	180	160	150	200	66	86	42	55	3200	7000
500	220	200	190	300	66	86	42	55	5500	15000

$$J\text{õutarvitus } HJ = \frac{V \cdot K \cdot m}{1800}$$

V = viljahulk tunnis hektoliitrites.

K = tõstekõrgus.

m = kantmeetri vilja mahukaal tonnides.

Nagu juba eelpool öeldud, põhjustavad elevaatorid tihti veskis kahjutuld. Juba sellepärast, rääkimata korralikust töökäigust, peatagu elevaatorid alati korras. Kurte peab seibide keskel jooksuma, väljaveninud kurte pingutatagu kohe ja aegajalt kontrollitagu, kas mõne kannu kruvid lahti pole pääsenud. Et kurte korralikult seibil püsiks, peab völl täpselt loodis olema ja selleks on tarvilikud korralikud laagrid, kas rõngasmääre- või veel parem kuullaagrid. Puullaagrid, nagu neid tihti tarvitatakse, on eriti elevaatori juures tuleõnnetust põhjustavad ja nendest on nii mõnigi veskipõlemine tekitatud.

Mõningaid andmeid villaveskite olukorrast

Hiljuti trükist ilmunud majandusloenduse andmeil (Vihk I — Tööstus) avaneb meil võimalus esmakordselt pilku heita meie villaveskite tegevusele ja olukorrale. Kuigi need senini läbitöötatud andmed veel üksikasjadeni ei ulatu ja täpset ülevaadet kõigi tegevusavalduste kohta ei võimalda, saame siiski teatava ettekujutuse villaveskite tegevusala seisukorra kohta. Võtame villaveskite küsimuse käsitamisele eriti selle tõttu, et küsimuse vastu tunnevad huvi veskiomanikud, kellel villaveskid esinevad ühe tegevuseharuna. Ka on Üler. Veskipidajate Ühing ja Villaveskite Sektsioon avaldanud soovi villaveskite olukorda selgitamisele ja uurimisele võtta.

Alljärgnevalt vaatleme villaveskite ehk villakraasimise- ja ketramistööstuste tegevust kesk- ja väiketööstuste liigi piirides, jättes kõrvale kudumistööstustega ühenduses olevad tööstused.

Selgitusena olgu märgitud, et tööstusettevõttena on loendusel arvestatud kõik tööstuslikul tootmisalal teotsevad ettevõtted, millised 1936. a. või majandusloenduse ajal (s. o. 1937. a. mai viimasel ja juuni esimesel nädalal) töötanud 5 ja enam töötajaga, mehaanilise tööjõu kasutamisel aga igasuguse töötajate arvuga.

Tööstusloenduse ühikuks on arvestatud ettevõtte, millega mõistetud tööstuslikul tootmisalal teotsevat kasumit taotlevat tehnilisorganisatoorset majanduslikku ühikut. Kui ühele omanikule kuuluv tööstusettevõtte koosnes mitmest erialalisest käitisest, mis ei olnud üksteisega astmelises tootmisühenduses, on arvestatud iga niisugune käitis omaette loendusühikuna. Senisest seisukohast lähtudes on näidatud tööstusalade juures ka nn. kõrvalharud. Viimaste arv on silmapaistev eriti villatööstuse alal. Arvukalt esinevad nimelt sae- ja villaveskid, samuti kui jahuja villaveskid kombineeritult ühe ja sama ettevõtja valduses, mis puhul villaveskid on arvestatud kõrvalharudena, kui neist ei saada mitte peasissetulekut.

Tööliste arvu ja kasutatava mehaanilise jõu järgi on kõik tööstusettevõtted liigitatud kolme suurusrühma: 1) suurtööstused — tööliste arvuga 20 ja rohkem; 2) kesktööstused — tööliste arvuga 5—19 ja 3) väiketööstused — tööliste arvuga 1—4 (ka osaline tööjõud alla 1 töölise) ning mehaanilise jõu kasutamise (üle 1 HJ). Ettevõtte suurusrühma kuuluvus on määratud tööliste kesk-

mise arvu järgi ettevõtteis neil kuil, millal ettevõtte oli tootmisalal tegev.

Töötajatena on arvestatud kõik ettevõtte tööst osavõtavad isikud, arvatud kaasa ettevõtte tööst osavõttev ettevõtte valdaja ja tema perekonnaliikmed, samuti puhkuselviibinud isikud. Arvestamata on jätud aga haiguse või tööõnnetuse puhul ning muil põhjusil töölt lahkunud isikud, kui nendega palgavahekord oli lõpetatud.

Ülalnimetatud majandusloenduse andmeil esines meil 1936. aastal 78 iseseisvat villakraasimise- ja ketramistööstust ja 40 kõrvalharuna koos teiste veskitööstuste liikidega töötavat ettevõtet, seega kokku 118 villakraasimise- ja ketramistööstust. Iseseisvaist ettevõtteist kuulusid 17 kesktööstuste ja 61 väiketööstuste liiki. Kõrvalharudena tegutsevad villaveskid kuuluvad arvatavasti enamuses väiketööstuste liiki.

Mis puutub töökäte arvuusse, siis tuleb 17 kesktööstusliku iseseisva käitise kohta 221 töötajat ja 59 (andmed puuduvad 2 käitise kohta) väiketööstusliku iseseisva käitise kohta 162 töötajat. Kõrvalharudena jahuja saeveskite juures töötavate 40 villaveski töökäte arvu kohta puuduvad kindlad andmed, kuid tõenäoliktult võib arvestada, et neis on töökäsi rakendatud 100—120. Kokku oleks seega kesk- ja väiketööstuslikes 118 villaveskis rakendatud ümmarguselt 500 töötajat.

Andmete põhjal võib järeldada, et villakraasimise- ja ketrusetööstuste pidajad oma rahvuse poolest kuuluvad peaaegu eranditult eestlaste hulka. Lahkunud sakslased seda liiki käitistes ettevõtjaina osa pole etendanud.

Vaatleme edasi villaveskite brutotoodangu suurust ja kui palju sellest langeb üksikule villaveskile. Need andmed võimaldavad meile järeldada, missugune on villaveskite tasuvus.

Bruto-toodangu osas villaveskite tegevus koosneb kahesugusest tegevuse liigist: 1) ühest, mis kujutab enesest omatoodangu väärtust, nimelt villaveski poolt valmistatud kaupade väärtust kaupade müügihinna alusel tööstuses ja 2) teisest, mis kujutab põllupidajate, klientide, villa kraasimisest ja ketramisest saadud töötasu.

Majandusloenduse andmeil on iseseisvalt tegutsenud 17 kesktööstuslikku villakraasimise ja ketrusetööstust valmistanud kaupade väärtus 131.000 krooni väärtu-

ses ja 59 väiketööstuslikku villaveskit 27.000 krooni väärtuses, kokku 158.000 krooni väärtuses.

Klientidelt on kesktööstuslikud ettevõtted saanud tehtud tööde eest töötasu 170.000 krooni ja väiketööstuslikud kokku 254.000 krooni, mõlemad liigid kokku 424.000 krooni.

Nagu neist andmetest näha, tegutsevad kaubandusliku toodangu alal rohkem kesktööstuslikud ettevõtted, kuna väiketööstused on peamiselt tegevuses klientidele villa kraasimisega ja ketrusega, kogupildis võttes.

Kaubanduslikuks otstarbeks toodab iga kesktööstuslik ketramise- ja kudumisetööstus aastas kaupa 7706 krooni väärtuses keskmiselt võttes ja iga väiketööstuslik villaveski keskmiselt võttes 457,6 krooni väärtuses.

Klientidelt saadud töötasu võõra materjali kraasimise ja ketruse pealt teeb keskmiselt iga kesktööstusliku ettevõtte kohta 10.000 krooni, ja iga väiketööstusliku villaveski kohta — ainult 4305 krooni aastas.

Tuludest on loenduse andmetel märkida veel kõrvaltuluna seda, et kesktööstuslikud ettevõtted on saanud aastas kokku elektri-voolu müügist 40.000 krooni, väiketööstused kokku saanud elektri müügist 1000 krooni, mis oleks keskmiselt iga kesktööstuse kohta 2350 krooni ja iga väiketööstuse kohta ainult 17 krooni.

Toodud bruto-toodangu arvud on saadud andmetest iseseisvalt tegutsenud tööstuste kohta, kõrvalharuliste villaveskite kohta need kahjuks üksikasjaliselt puuduvad, kuid võib tõenäoliselt väita, et kõrvalharudena tegutsevad villaveskid töötavad peaaesjalikult võõra materjali kraasimise ja ketruse alal ja et

nende poolt saadud töötasud keskmiselt aastas kõiguvad 4000 krooni piirides.

Majandusloenduses puuduvad andmed makstud palkade, maksude, muude jooksvate kulude, kapitali protsentide, hoonete ja sisse-seade amortisatsiooni jne. kohta. Kõik need kulud peavad kaetud saama nimetatud tuludest. Peale selle peab sellest jääma üle veskipidaja enda tasu, mis arvesse võttes meil ametlikke keskmisi kasuprotsente, peaks olema võõra töö puhul ümmarguselt 18% töötasudest ja 9% oma müügiks valmistatud kaupadelt, ehk ülaltoodud läbikäigu andmetel iseseisvate kesktööstuslike ettevõtete pidajail ca 2500 kr. ja väiketööstuslike villaveskite pidajail ca 830 kr.

Arvesse võttes kulude rohkust ja klientidelt saadud töötasude väikest kogusummat, eriti väiketööstuslikkudes villaveskites, osutub villaveskite tegutsemise olukord küllaltki raskeks ja kogukapitali korralik tasuvus jääb küsitavaks.

Praegusest sõjaolukorrast tingitult on raskesse seisukorda sattunud kesktööstuslikud ettevõtted oma materjalist kaupade valmistamise osas. Nagu näha loenduse andmeist on kesktööstused tarvitanud kogusummas nimetatud 131.000 kr. väärtuses kauba valmistamiseks kodumaa materjali 10.000 kr. eest, välismaa materjali aga 98.000 kr. eest. Viimase saamine on nüüd aga ära langenud ja takistatud ning tööstused peavad katsuma enast varustada ainult kodumaa villaga.

Lõpuks olgu tähelepanu juhitud meie villa kraasimise ja ketruse tööstuste ehk villaveskite suurele arvule, mis sellel tööalal suure võistluse nähte esile toob ja raskusi süvendada aitab. Meie villatööstuste arv on üks suuremaid maailmas. Peale Islandi ei leidu kusagil nii palju ja nii tihedalt villatööstuslikke käitisi kui Eestis.

H. R.

Mahukaalust

Agr. J. Juhans

Taimekaitse- ja Seemnekontrolli Ameti juhataja.

Vilja ehk seemne mahukaal on täpselt määratud mõnesuguse kaubanduses tarvitusel oleva õõnsa viljamõõdu ehk kotitäie teravilja või seemnete kaal, vastavalt selle mõõdu kohta tarvitusel olevates kaaluüksustes: hektoliitri kaal — kilogrammides, hollandi koti ehk hollandikaal — vana-des trooi (troyes) naeltes, tsetverdi kaal — vene

naeltes. Majandusministeeriumi ja Riigi Viljasalve poolt on hakatud vilja vastuvõtmisel tarvitama sõna „loomukaal“, nagu seda tarvitati vene ajal („naturnõj vess“).

Mahukaal on viljakaubanduses oluline ja kaaluv tunnus. Mahukaalu määratakse selleks eriti konstrueeritud viljakaaludega, sest et mõne suure-

ma õnsa mõõdu — hektoliitri, hollandi koti (praegu tarvitusest kadunud) sisu täpne ühetaoline täitmine ja ärakaalumine oleks praktiliselt müügi-ostu puhul võimatu. Viljakaalu tähtsam osa on selle mõõdupurk, mille sisemine maht võrdub murdosale mainitud suurtest viljamõõtudest. Harilikult konstrueeritakse kahetüübilised viljakaalud: suured ja väikesed; viimaste mõõdupurgi maht on 4 korda vähem kui suurtel ja nad on sellepärast sõitudel soodsamad tarvitada. Kuid väikeste kaaludega ei ole võimalik mahukaid, koremaid ja kestarikkaid teri õieti kaaluda; kaeru näiteks peab ikka suure viljakaaluga kaaluma, mille mõõdupurk ligikaudu 1 liitri suurune.

Meetrimõõtude maksmapanemisega on meil ametlikult maksev hektoliitri (100 liitrit) kaal kilogrammides, mille määramiseks on konstrueeritud suur 1 liitri ja väike $\frac{1}{4}$ liitri purgi mahuga viljakaal. Kuna 1 liitri teradekaal, väljendatud grammides ja võetud 100 kordselt, ei vasta siiski alati täpeselt tegeliku või tõelisele hektoliitri kaalule 100-liitrilises suures mõõdus, nagu seda võiks arvata, vaid kesise vilja juures on viimane vähem, täidlase ja rasketeralise vilja juures on hektoliitri tõeline kaal kõrgem, sellepärast on ümberarvutamiseks otstarbekohasem tarvitada erilisi võrdlustabeleide, kus igale liitrikaalule grammides antakse täpne tõeline hektoliitri kaal kilogrammides.

Meil on rahva seas käibel veel hollandikaal. Selle määramiseks on käibel ka suur (1/90 holl. koti mahtu) ja väike (1/360 holl. koti mahtu) viljakaal. Neid kaalusid on käibel ka teiste nimetustega, näiteks hamburgi purk — hamburgi kaal, või kesk-saksa kaal, Danzigi viljakaal, ja Königsbergi purk. Meile on jäänud vene ajast üks samadest variantidest — riia kaal ehk Raasche kaal. Kõik need peavad väljendama vana hollandi koti (83,442 liitrit) mahukaalu, kuid nende tulemused ei ole täpselt ühesugused ja nende vahekord uuema, hektoliitri kaaluga ei ole ka täpselt kõigil ühesugune. Lahkumineku tekivad sellest, et hollandi-, hamburgi-, danzigi- j. m. kaalu aparate või purke, nagu neid vahest nimetatakse, valmistatakse erinevate kaubanduslike kommehete järgi ning neil on omavahel lahkuminevad mõõdupurgi mahud *) ja ka lahkuminevad vihtide absoluutsed kaalud erikonstruktsioonide järeldusel. Kõige madalamat mahukaalu (võrreldes teistega) näitab Königsbergi purk, mõnel viljal ka Hamburgi purk. Seevastu meil tuntud riia ehk Raasche kaal näitab igal juhul viljal kõrgemat mahukaalu, kui teised äsja nimetatud viljakaalud. See viljakaal oli vene ajal seaduslikuks tunnistatud ja vene vilja mõõtudega (tsetvert) kokkukõlastatud; kaaluga määratud „solotnikkude“ või „naelte“ arv võrdus praktilises

*) Näiteks kõigub purgi maht 0,2311—0,23189 liitri vahel.

elus $\frac{1}{3}$ tsetverdi mahukaalule vene naeltes. Hektoliitri mahukaalu suhtes ei ole Raasche kaalu andmed hästi kohaldatavad, kui neid tahetakse ümber arvestada kaubanduses tarvitusele olevate „võtmetega“, s. o. tabelites antud korrutajatega, millede abil igast teada olevast mahukaalust võib üle minna otsitavale mõne muule mahukaalule. Raasche kaalult üle minnes ehk sellele tagasi arvestamisel hektoliitri või muudelt välismaade mahukaaludelt on vaja kasutada erilisi korrutajaid, millised antud rööbastiku teistega ligilisatud võtmete tabelis (v. tab.). Lahkumineku põhjused on täpselt selgitatud 1936. a. Põllumehe taskukalendis. Praktiliselt tuleks iga Raasche kaalul leitud naelte arvust visata, ära umbes 1/100 osa.

Viimasel ajal on müügile ilmunud segakonstruktsiooniga viljakaalud, millega pidada olema võimalik ühel ajal määrata hektoliitri- ja hollandikaalu. Katsetel riiklikus proovikojas on leitud, et neil saavutatud andmed ei vasta tõelikkusele.

Lõuna-Eestis tarvitati hollandikaalu mõiste asemel sageli riia vaka kaalu vene naeltes, pidades seda mahukaalu võrdseks hollandikaalule. Selle juures on mahuline viga, kuna vana riia vaka maht (54 toopi = 66,4 liitrit) on 1,4% võrra vähem, kui vene kaalukoja vormeli järgi arvatud $\frac{1}{3}$ vene tsetverdi (69,96 liitrit) maht, millise kaalu ja mahtu eksikombel peeti võrdseks riia vaka mahukaalule. Veel suurem vahe on teistsuguse riia vaka kaaluga, mille maht võrdus 20 vene karnitsale (65,4 liitrit), milline ka käibel oli.

Mahukaalu mõjutavateks teguriteks peetakse:

1) tera sisemist täidet ehk aine tihedust teras, mis oleneb ära tera korrapärasest valmimisest, tera keemilisest koostisest ja kestäprotsendist; teras võib olla õnsus, mis vähendavad mahukaalu; ka suurem rasva- või veesisaldus mõjutab mahukaalu negatiivselt samaliigi seemnetega võrreldes, mille valgurikkam sisu;

2) terade ruumi mahutäite võimet ehk füüsilist mahtuvuse või liitumise või paigutuse tihedust, mis oleneb ära rohkem tera välisest vormist, pealispinna iseloomust, millised tingivad õnsa ruumi tihedamat või hõredamat täitumist katse ajal mõõduriistas.

Näiteks pikk ohtega maakaera tera langeb mõõtu kobedamalt, kui tüse sordikaerte tera, isegi kui ta viimasega ligikaudu ühesuuruse absoluutse kaaluga. Niisuguse kehva kaera mahukaalu suurendatakse kaubanduses kunstlikult sel viisil, et pikakestalisel kaeral lõigatakse erimasinatel ohtepoolsed otsad ühes ohetega maha, mille tõttu tera moondub lühemaks ja tüsedamaks; mahukaal selle juures tõuseb tugevalt, eriti veel, kui tera ka sel puhul väliselt siledamaks hõõrutakse (poleeritakse); kuid arusaadav, et kogusummas on selle toiminguga suurem mahukaalus rohkem võidetud kui absoluutses kaalus kaotatud, sest pisut haganasi

kestade otsi ei kaalu kuigi palju; vili aga muutus nupuka võtte järelduel kõrgemakaaluliseks, turul kõrgemalt hinnatavaks, olgugi et sisemuselt kvaliteet jäi endiseks. Lõigatud otstega kaera ei või tarvitada külviseemneks, kuna sageli ka idupoolsed otsad masinatel vigastatakse.

Mahukaalu määramisel on paheks, et saavutatud andmed pole väga täpsed ja et kaalumise tagajärjed olenevad suurel määral töötamisviisist ning määrajast enesest ning selle tõttu tekivad vead. Ka meelega tehtud vead on võimalikud, ilma et see huvitatud asjaosalistele silma paistaks. Osalt sellepärast ja ka et vilja harilikult kaaluga müüakse, paistab, nagu langeks mahukaalu osatähtsus vilja hindamisel tahaplaanile. Kuid mahukaalul on ometigi omaette tähtsus. Tõendatakse näiteks, et suurema mahukaaluga nisust ja rukkist saadakse alati rohkem jahu, kuna 1000 tera suurem kaal vähem mõjutab jahu väljaandmist. On teada ka juhud, kus absoluutse ja mahukaalu tõus ja langus ei toimu proportsionaalselt ja isegi mitte ühes ning samas suunas, nii et mahukaal mõnel sordil kõrge, samal ajal absoluutne kaal vähem on kui teisel madalama mahukaaluga sordil. Meil on säärane nähe Diamant nisuga.

Mahukaalu abil võib, olgugi ligikaudu, määrata kiirelt seemne vähemat või suuremat tera tihedust, täidlasust või tuumakust, mõnikord ka teha järeldusi tera niiskuse astme suhtes; müügi-ostu puhul võib võrrelda proovi ja tõelise viljakogu samasust (identiteeti).

Meil tarvitatakse mahukaalu teraviljade, lina-seemnete, harva ka herneste kvaliteedi määramiseks; peale selle võib maisi, hirse ja tatra teri mahukaaluga hinnata. Inglismaal, Iirimaa, sa-

muti ka Ameerikas tarvitatakse mahukaalu ka heinaseemnete kaubanduses (bushel).

Igal viljal või teraliigil või seemnel on oma eripiirides kõikuv mahukaal, näiteks hektoliiter kaeru kaalub 40—55 kg, hollandi kott samu kaeru kaalub 65—90 vana trooi naela; hektoliiter nisu — 70—80 kg, sama nisu hollandikaal võrdub 123—138 vana trooi naelale. Parematel sordiviljadel on oma liigi piirides kõrgem mahukaal. Hästi sorteeritud teradel on oma liigi ja sordi piirides kõrgem mahukaal. Ühe ja sama liigi ehk sordi piirides on kiuveval ja tuumakamal teral kõrgem mahukaal kui niiskel, kõlujal ehk kestasel teral.

Et igal maal erisugused kaalu ja mõõdu üksused tarvitusel, sellepärast on teravilja kaubanduses tarvitataivate mitmekesiste mahukaalude ümberarvutamiseks koostatud alalised rahvusvahelised koefitsiendid või korrutajad, ehk nagu neid kaubanduses omapäraselt nimetatakse — „võtmed“. Neid võib tarvitada ligikaudu ühesuuruste ja üldse suurte õõnsate mõõtude ümberarvestamisel, nagu hektoliiter, hollandi kott, inglise kvarter ja bushel, ja neidki vilja keskmise kvaliteedi juures. Äärmistel juhtudel, nagu väga kergete ning väga raskete viljade vahel, ei ole õige võtmeid tarvitada. Sel puhul on õigem igal viljal otseselt määrata mahukaalu. Ümberarvutamine ei ole ka õige väikeste mõõtude, nagu liitri, veerand liitri mahukaalust leitud grammidest lihtsa korrutamiseega suure mõõdu, s. o. hektoliitri kaalu otsimiseks kg-des. Sel puhul on õigem kasutada liikvel olevaid valmis arvestatud võrdlustabeleid, millistes hektoliitri ja liitri mõõtude vahelised ebatäpsused arvesse võetud ja korrigeeritud. Meil on säärased tabelid Põllumehete taskukalendris 1936.—1940. a.

Võtmete tabel mahukaalude ümberarvestamiseks.

Teadaolevatest mahukaaludest	ü le m i n n a j ä r g m i s t e s s e :				
	hektoliitri (kg-es)	ingl. bushel	ingl. kvarter	hollandi kott(vana holl. trooy naeltes)	vene tsetvert (vene naeltes)
		(ingl. naeltes)			
1) tsetvert.	0,195	0,156	1,250	0,331	1
2) tsetvert Raasche kaalule üle minnes. . .	—	—	—	0,333	1
3) hollandi kott.	0,589	0,472	3,780	1	3,023
4) hollandi kott Raasche kaalult lähtudes. . .	0,585	—	—	1	2,980
5) inglise kvarter.	0,156	0,125	1	0,264	0,800
6) inglise bushel.	1,248	1	8,000	2,116	6,400
7) hektoliiter.	1	0,801	6,411	1,698	5,128
8) hektoliiter Raasche kaalule üle minnes. .	1	—	—	1,710	—

„EESTI VESKI“ 1940. a. tellimiseraha Kr. 2.— palutakse kõiki lugupeetud veskipidajaid, kel ajakiri seni tellimata, peale käesoleva numbriga saamist maksta Ü. V. Ühingu posti jooksvale arvele nr. 2396 võimalikult 1. maiks s. a.

TOIMETUS.

Saeveskid ja nende tegevus

E. Lageda.

Olenedes meie metsarohkusest on metsatööstus saeveskite näol juba vanast ajast saadik meie kodumaal tähtsat osa etendanud. Kuigi meil kaugemast minevikust vastavaid andmeid kasutada pole, millal asutati esimesed saeveskid, võib umbkaudseil andmeil arvestada siiski seda metsatööstuse iga kaugele tagasi ulatuvaks.

1867. a. oli näiteks üksi Eesti kubermangus juba 51 saeveskit, sellest arvust kõige rohkem Virumaal — 18, siis Harjumaal — 15, Läänemaal — 11 ja Järvamaal — 7. Ülestöötatud saepakkude arv tõusis samal 1867. a. Eesti kubermangus 306.153 peale. Üksi Virumaa arvele langes sellest saetud palkide arvust 290.318 palki, edasi Harjumaal arvele — 7.260, Järvamaale — 4.380 ja Läänemaale — 4.195 palki.

Aga 1899. a. oli saeveskite arv tõusnud Eesti kubermangus juba 103 peale, seega 32 aasta jooksul kahekordseks. Esikohal esines siis Virumaa asemel Harjumaal, kus tegutses 34 saeveskit, Virumaal aga 30. Läänemaal oli 1899. a. — 26 ja Järvamaal — 13 saeveskit. Järgneva 13 aasta jooksul tuli juurde Eesti kubermangus jälle 17 uut saeveskit, nii et enne Maailmasõda — 1912. a. — saeveskite üldarv 120 peale tõusis. Esikohale pääses uuesti Virumaa 40 saeveskiga, kuna Harjumaal saeveskeid tegutses 37. Järvamaal töötas 23 ja Läänemaal 20 saeveskit.

Meie riikliku iseseisvuse algul — 1920. a. esines Põllutöoministeeriumi statistika büroo aruande järele kogu Eestis 258 saevabrikut ja saeveskit. Neist kuulusid riigile 35, mitmesugustele seltsidele 10 ja eraomanikkudele 213. Suurem osa saeveskeid töötas kodumaa nõudmiste rahuldamiseks; ainult 22 saeveskit töötas metsamaterjali ekspordiks välismaa jaoks. Nimetatud saeveskite arvust töötasid 160 aurujõul, 75 veejõul ja 7 mootoriga, kuna ülejäänud osa kohta andmed puudusid.

Kuna metsa hinnatakse üldiselt „rohelineks kullaks“, siis Eesti metsarohkuse juures on saeveskid meie rahvamajanduses küllaltki suurt ja tähtsat osa etendanud.

Kümmekond aastat tagasi, nimelt 1930. a. algul loeti meil metsade all olevaks 945.883 ha, ehk 20,9 prots. üldpindalast.

Teiste Euroopa riikide hulgas esinesime meie siis oma metsarohkusega 15. kohal. Meie metsade reservi puumassina arvestati kümmekond aastat tagasi 100 miljoni kub. meetrile, kuna aastast juurdekasvu arvestati

2.840.000 kub. meetrile. Sellest kasutati ära aastast riigimetsadest ja planeeritud maadelt 2.375.000 kub. meetrit, kuna ülejäänud osa tuli era- ja omavalitsuse metsadest. Tarvitavast metsast kulus siis umbes 50 prots. kütteks ja sama palju tarbepuuks. Umbes 76 prots. kasutati ära siseturul, kuna 24 prots. saadeti metsa- ja puutööstuste saadusina välisurule.

1938. a. algul oli meil metsamaad 693.060 ha. Kuna aasta jooksul metsamaa üldpindala 178 ha võrra suurenes, siis möödunud aasta alguseks tõusis metsamaa üldpindala 693.238 ha-le. Sellest pindalast oli kaetud metsaga 646.042 ha ehk 93,2 prots.

Nagu mujal, nii ka meil, metsatööstuse tulevik osutub tihedalt seoses olevaks metsade üldpindala muutumisega. Kuigi juba kümme-kond aastat tagasi meil tungivalt vajalikuks tunnistati kokkuhoiu teostamine metsa kasutamise, eriti just kütteks ja ehitusmaterjaliks kasutamise alal, näeme ometi, et 1930. aasta 945.883 ha-lt metsade üldpindala on langenud möödunud aasta alguseks 693.060 ha-le, kusjuures tegeliku metsa üldpindala vaid 646.042 ha, sellest okaspuumetsa 484.289 ha on.

Kui meie saeveskite tegevus on senise 100 aasta jooksul hoogsat edu ning tõusu ilmutanud, siis käesolevaga ei saa meie kuidagi julged ja kindlad olla sellele, et see areng ka järgneva aja jooksul sama hoogsusega toimuks. Kui mujal maailmas metsadele kadu ennustatakse, siis kas sarnased murelikud tuleviku väljavaated ei riiva ka meidki.

Mis puutub meie erametsadesse, eriti talumetsadesse, siis viimaste umbes 160.000 ha suuruse pindala juures on tulnud ette tõesti üleraiumisi. Kui maksimaalne aastane raialank tohiks olla vaid 2000—2500 ha, on meil aga aastast raiutud 4.500—5.000 ha, kusjuures raiumisega paljudel juhtudel nii kaugele mindud, et kogu mets täielikult maha raiutud ja siis hiljem ise lähema metsaülema juurde mindud kütte- ja tarbepuude saamiseks.

Et vältida meie metsamajanduse tulevikus ummikusse sattumist, on riiklikul korraldusel metsapindalade suurendamisele asunud, kusjuures ka põllumajanduslikult ebaproduktiivsete maa-alade metsa alla võtmist premeerimisega on soodustada püütud. Käsikäs metsade pindala suurendamisega on asunud ka riiklikkude metsade raienormi tasakaalu viimisele metsa loomuliku juurdekasvuga ning lõpetama senist etteraiumist. Riigimetsade aastaseks raienormiks on arvestatud meil ül-

diselt umbes 6200 ha. Tegelikult on keskmiselt aasta kohta raiutud umbes 4 miljonit tihumeetrit puitu, millest tarbepuuks läinud keskmiselt 46 prots. ehk 1.833.000 thm. ja küttepuiduks 54 prots. ehk 2.152.000 thm. Tarbepuust on saadud omakorda saekõlblikku materjali 920.000 thm., kuna 565.000 thm. tarvitatud sisemaa ehitustegevusel.

Edaspidi tahetakse vähendada senist raie-normi aga 4 miljonilt tihumeetrit 3,1 miljoni tihumeetritele.

Peale metsanormide etteraiumise on meie metsamassiive vähendanud, eriti Põhja-Eesti osas, tunduvalt veel kooreüraskid, juureüraskid, männivaablased, puuseened ja teised metsakahjurid. Peamiselt metsakahjurite tagajärjena on meil aasta keskmiselt surnud metsa hulk tõusnud 400.000 tihumeetritele, moodustades 10 prots. senisest aastast raie-normist. Siia hulka kuulub osaliselt ka tormikahjustatud mets. Umbkaudselt hinnatakse tormide läbi tekitatud metsakahjude ulatust aastast 200.000 tihumeetritele, millest pool langeb kevadiste, pool aga sügiseste tormide arvele.

Kuivõrd suurt osa etendab saeveskitööst meie praeguses rahvamajanduses, tõendavad 1937. a. teostatud esimese majandusloenduse andmed (Majandusloendus Eestis — Vihk I, Tööstus). Neil andmeil töötas Eestis 1937. a. ühes kastilauatööstustega 49 suur-tööstuslikku, 94 kesktööstuslikku ja 302 väiketööstuslikku, kokku 445 saeveskit. Peale selle töötas veel 160 kõrvalharu saeveskit metsasaagimise alal, millega saeveskite koguarv oleks ümarguselt 600.

Neist saeveskitest täpsemad andmed töötajate arvu ja tööstusliku tegevuse kohta on kasutada järgnevalt ainult 43 suurtööstusliku, 87 kesktööstusliku ja 283 väiketööstusliku saeveski kohta, kuna kõrvalharude kohta hoopiski andmed puuduvad.

Nii on töötanud 1937. aastal 43 suurtööstuslikus saeveskis 1802 isikut. Neist 43 suuremast saeveskist asus 5 kokku 321 töötajaga Tallinnas, 5 saeveskit 157 töötajaga Pärnus ja 3 saeveskit 151 töötajaga Tartus. 87 kesktööstuslikus saeveskis töötas 614 isikut, kuna 283 väiketööstuslikus saeveskis töötajaid 225.

Kokku oli seega töökäsi rakendatud saeveskites, neis, kelle kohta andmed saadud, 2741. Juurde arvates sellele võrdluse teel töö-käte rohkust ülejäänud saeveskites ja kõrvalharulistest saeveskites, ulatub töötajate koguarv aastate keskmiselt 3300 isikule, tõustes üksikutel aastatel erakordselt kuni 4500-le.

Selle juures tuleb tähendada, et saeveskite

tegevus omab teatud ulatuses suvesesoonset iseloomu. Hoogsam tegevus on saeveskites aprillist juulini kõige suurema töötajate arvuga. Talvekuul langeb töötajate arv maksimaalselt % võrra.

43 suurtööstuslikust saeveskist kuulus majandusloenduse ajal eestlastele 15 saeveskit 879 töölisega ja 1.709.000 kr. suuruse toodangu brutoväärtusega ning 1.357.000 kr. suuruse varade väärtusega. Riigile ja omavalitustele kuulus 3 saeveskit 178 töötajaga, 1.008.000 kr. suuruse bruto-toodanguga ja 467.000 kr. suuruse varade väärtusega. Sakslastele kuulus 3 suuremat saeveskit 95 töötajaga, 102.000 kr. suuruse bruto-toodangu ja 295.000 kr. suuruse varade väärtusega. Võrdlemisi rohkesti suuremaid saeveskeid on kuulunud juudi rahvusest ettevõtjatele — 11, kus töötanud 231 isikut. Juutidele kuulunud saeveskite brutotoodangu väärtus moodustas majandusloenduse ajal 614.000 kr. ja varade väärtus 456.000 kr. Teistele rahvustele kuuluvaiks osutusid, välja arvatud venelased, 11 saeveskit 419 töölisega, kelle toodangu bruto-väärtus 1.098.000 kr. ja varade väärtus 3.353.

Saeveskite juriidilise struktuuri poolest kuulus 43 suurtööstuslikust saeveskist 17 saeveskit 390 töölisega ainuomanduseks, 12 saeveskit 905 töölisega aktsiaseltsidele, 4 saeveskit 120 töölisega täisühinguile, 4 saeveskit 65 töölisega usaldusühinguile, 3 saeveskit 144 töölisega osahinguile ja 3 saeveskit 178 töölisega riigile.

Kesk- ja väiketööstuslike saeveskite kohta kahjuks vastavad eriandmed puuduvad. Hoopis puuduvad andmed aga nii tööliste, toodangu, varade kui ka juriidilise struktuuri osas kõrvalharudena töötavate saeveskite kohta. Osutub ju vahetegemine kõrvalharudes sageli raskeks eriti töötajate ja nende tööaja kasutuse kohta, kuna arvukalt esineb juhtumeid, kus saeveski eraldamatult seoses villatööstuse või jahuveskiga.

Suurtööstuslike saeveskite hulka on arvatud saeveskid 20 ja rohkema töölisega, kesktööstuslike hulka 5—19 töölisega ja väiketööstuslike hulka 1—4 töölisega ning mehaanilist jõudu kasutavad saeveskid.

Mis puutub saeveskite jõuallikasse, siis on etendanud tähtsat osa neis veeturbiinid, milliseid üldse saeveskite teenistusse oli rakendatud 1936. a. 70 üldvõimsusega 1029 HP (hobusejõuga). Peamiselt olid veeturbiinide kasutajajaks väikesaeveskid. Nende teenistuses oli üldse 54 veeturbiini 716 HP, mis tootsid aasta jooksul kokku 573.000 HP. Kesktööstuslike saeveskite poolt kasutati 15 veetur-

biini 307 HP, mille poolt aastas toodeti 292.000 HP. Suurtööstuslikkude saeveskite poolt oli tegevusse rakendatud ainult 1 veeturbiini 12 HP, aastase tootmisega 11.000 HP. Teiste jõuallikate kohta puuduvad eraldi andmed.

Mis puutub saeveskite tööstusliku tegevuse ulatusesse, siis on meil majandusloenduse andmete järele selle kohta esitada järgmised arvud.

Ülevalpool nimetatud 43 suurtööstuslikku, 87 kesktööstuslikku ja 283 väiketööstuslikku saeveskit on 1936. aastal valmistanud kaupasad ehk töötanud ümber oma materjali müügiks — suurtööstused 4.278.000 krooni, kesktööstused 1.140.000 kr. ja väiketööstused 322.000 krooni väärtuses, või kokku 5.740.000 kr. väärtuses.

Peamiseks müügitmaterjali tootjaks osutuvad suur- ja kesktööstuslikud saeveskid, kuna väiketööstused sel alal vähe tegutsevad.

Kokku on suur- ja kesksaeveskid tootnud kaupa 1936. a. 5.418.000 kr. väärtuses. Kaupadena on tootnud suur- ja kesksaeveskid: laudu ja planke 156.360 thm. — 4.026.300 kr. väärtuses, kastilaudu 22.649 thm. — 1.016.000 kr. väärtuses, kaste 17.200 kr. väärtuses, poolvalmis parketti 352 thm. — 18.600 kr. väärtuses, sindleid 1.144 thm. — 9.800 kr. väärtuses, krohviliistustid 561 thm. — 14.500 kr. väärtuses, liipreid 265 thm. — 6.100 kr. väärtuses, puitvilla 68 tn. — 6.100 kr. väärtuses ja ehitustarbeid 5.000 kr. väärtuses.

Suurtööstuslikud saeveskid oma valmis töötatud materjali toodangust on müünud siseturule 1.809.000 kr. ja välisurule 1.410.000 kr. väärtuses. Siseturule toodetud kaupadest müüdi 1936. a. kaubanduslikkudele ettevõtetele 204.000 kr., tööstusettevõtetele 161.000 kr. ja teistele 338.000 kr. väärtuses. Peale selle müüdi jaeviisi 1.106.000 kr. väärtuses. Peamiselt on müük toimunud otseselt saeveskist, nimelt 1.788.000 kr. väärtuses, kuna eraldiasuvaist müügiladudest müüdnud ainult 27.000 kr. väärtuses.

Samad saeveskid on saanud võõra materjali töötamise eest töötasu klientidelt — suurtööstused 259.000 kr., kesktööstused 304.000 kr. ja väiketööstused 351.000 krooni suuruses summas, või kokku 914.000 krooni.

Müüdnud elektrivoolu eest on saanud suurtööstused 4.000 kr., ja väiketööstused 6.000 kr.

Arvates kokku nii valmistatud kaubad, võõra materjali töötamisest saadud töötasu kui ka elektri voolu müügist saadud summad — saame bruto-toodangu keskmise väärtusena suurtööstusliku saeveski kohta 105.604 kr., kesktööstusliku saeveski kohta 16.598 kr. ja iga väiketööstusliku saeveski kohta 2.399 kr. aastas.

Sellest eraldades valmistatud kaubad näeme, et iga suurtööstusliku saeveski kohta tuleb aastas 99.489 kr., kesktööstusliku kohta 13.103 kr. ja väiketööstusliku kohta 1.137 krooni kaupade müügist.

Klientidelt saadud võõra materjali ümbertöötamise eest töötasu on suurtööstused saanud keskmiselt igaüks 6.023 krooni, kesktööstused — 3.494 krooni ja väiketööstuslikud saeveskid igaüks keskmiselt 1.240 krooni aastas.

Sarnased oleksid keskmised bruto-tulud saeveskites, kelle kohta majandusloenduse andmed olemas. Kuigi andmed puuduvad osa saeveskite kohta ja ka kõrvalharuliste saeveskite kohta jahuveskite ja villaveskite juures, siiski võib arvestada neid andmeid üldiselt iseloomustavaks kõigile saeveskitele. Kõrvalharulised saeveskid jahuveskite juures, mis on ainult kõrvaltulu saamiseks, on enamikus väiketööstuslikud ja nende bruto tulu võõra materjali töötamise pealt on vahest veel vähem kui nimetatud iseseisvatel väiketööstuslikkudel saeveskitel.

Mis puutub saeveskite kulude andmetesse, siis on teada täpsemad andmed selle kohta, kui palju makseti materjalide eest, millest müügi kaubad valmistati. Nii makseti suurtööstuslikes saeveskites materjalide eest keskmiselt 60.860 kr., kesktööstuslikes 7.965 kr. ja väiketööstuslikes 753 krooni aastas.

Andmed muude kulude kohta saeveskites puuduvad. Nimetatud tuludest tulevad katta kõik kulud, peale ostetud metsa, maksta palgad, katta remondid, amortisatsioon, makstud jne. Kui kõike seda arvesse võtta ja silmitseda madalat bruto töötasude hulka, eriti väiketööstuslikkude ja kesktööstuslikkude saeveskite osas, siis võime otsusele jõuda, et saeveskite kui veskitööstuste ühe haru seisukord ei ole parem jahuveskite ja villaveskite omast.

Kaera sortidest

M. Pill.

Jõgeva Sordikasvanduse juhataja.

Selles ajakirjas on juttu olnud rukki, nisu ja odra sortidest, kaera sordid pole veel kõne all olnud. Püüame siin anda lühikest ülevaadet neist kaera sortidest, mis meie seemneturul liikumas on. Kolm sorti neist on pärit Rootsist — Svalöfi Kuldvihm, Vöit ja Kotkas, kõik teised on kodumaa sordid, nimelt: Kehra Varane, Kehra Saagirikas, Kehra Tangu, Jõgeva Agu (0534) ja esialgses paljunduses olnud Jõgeva ZK 34. Need kõik on pööriskaerad. Peale nende on tänava meie seemneturult saadaval veel seemet lipukaera sortidest — dr. A. Eisen-schmidt, Jõgeva Roostekindlama ja vähesel määral esialgses paljunduses olnud Jõgeva 1250 lipukaerast. Esialgses paljunduses ja vähesel seemnetagavaraga on need Jõgeva Sordikasvanduse uued liinid või sordid senistes võrdluskatsetes osutunud küll heaks, aga veel välja lastud ei ole, sest võrdluskatsed jätkuvad ja vaadatakse, kuidas uus sort suurel põllul kasvades oma võimeid näitab.

Jõgeva Sordikasvandus on küll juba 1923. aastast saadik hulga kodu- ja välismaa sortidega korraldanud võrdluskatseid ja avaldatud on kaks katsearuannet, aga nende aruannete andmeid ei saa igati eelpoolnimetatud sortide võimete hindamiseks kasutada, sest kõik need sordid pole ühel ajal võrrelda olnud sortide hulgas olnud. Mõni neist pole nimetatud kauemat aega kestnud katsetes üldse olnud, vaid neid on võrreldud n. n. mõõtja-sordiga, milleks senini Jõgeval on olnud Kuldvihm.

Kuldvihm ise on meil juba mõnikümmend aastat tuntud sort. Teda kasvatatakse meil rohkesti. Ta on Svalöfis üksikvaliku abil aretatud Miltoni-nimelisest kaerast ja 1903. aastal müügile lastud. Viimases võrdluskatses Jõgeval, mis kestis 1930.—1934. aastani, on ta ha-lt andnud keskmiselt 2597 kg teri ja 34,8 kvintaali põhku. Samul andmeil on tal võrreldes teistega 1000 tera kaal kergevõitu — 30,3 g, hektoliitri kaal keskmine — 54,0 kg, kest õhuke — 24,9%, üldproteiini sisaldus alla keskmist — 11,4% ja rasvasisaldus kõrge — 5,4%. Seisukindlus on hea — 5—. Kõrre rooste all kannatab keskmiselt — 2+.

Svalöfi Vöit, mis meil ka tuntud sort, on Rootsist aretatud ka Miltoni-nimelisest kaera sordist ja esmakordselt 1908. aastal müügile saadetud. Vöit on viimases kaerasortide võrdluskatses Jõgeval ületanud Kuldvihma terasaagilt 8,7% võrra ja põhusaagilt 8,8% võrra. 1000 tera kaal on Vöidul raske — 34,4 g, hektoliitrikaal kõrge — 54,1 kg, kest on Vöidul kaunis paks — 26,2%, üldproteiini sisaldab nähtavasti rohkesti ja rasva keskmiselt. Seisukindlus on tal kaunis hea — 5—. Kõrre rooste all kannatab keskmiselt — 2+.

Kotkakaer on uuem Svalöfi sort. Seda kaerasortide võrdluskatses Jõgeval ei olnud. Viimasel ajal on ta võrdluses mõõtjaga (Kuldvihm) ja Jõgeva liinidega. Teraannilt ületab Kotkakaer Kuldvihma. Hästi haritud ja väetatud põllul suudab ta õige suuri terasaake anda. Õige palju kasvatatakse Kotkakaera Taanis, kus kasvutingimused head ja kus roostehaigus tegelikult puudub. Rootsis kasvatatakse Kotkast vähem, kuuldavasti rooste pärast. Põhusaak ha-lt on vähem kui Kuldvihmal. Jõgeva andmeil on tal 1000 tera kaal raskem kui Kuldvihmal, mahukaal kergem, kesta poolest on nad peaaegu võrdsed.

Kehra sortidest on paljunduses kolm—Varane, Saagirikas ja Tangukaer. Kehra kaera sortide algmaterjal on pärit endisest Kehra Sordikasvandusest. Välja lasti nad ja arendatakse neid praegu edasi Jõgeva Sordikasvanduse Kehra aretusjaamas. Kehra sortide originaalsemne kasvatajad on riigimõisad, sest nemad saavad Kehra aretusjaamast selleks iga aasta uue eliitsemne. Kehra sordid on meil väga levinenud. Miks nad nii levinevad, selleks on mitu põhjust. Nemad on esiteks harjunud kehvemate kasvutingimustega, nemad kannatavad vähem rooste all kui välismaa sordid, nende saak on väärtuselt väga hea — tera on raske ja õige õhukese kestaga. Kehra aretusjaamas ületavad nad teraannilt teised sordid.

Teraannilt paremaks Kehra kaerasortidest tuleb lugeda Kehra Varast kaera. Ta on aretatud Vabeste kaerast. Iseäranis viimastel aastatel on teistest sortidest andnud suuremaid saake. Jõgeva andmeil on Kehra Varasel 1000 tera kaal raske — 34,4 g, hektoliitrikaal keskmine — 53,5 kg, kest on õige õhuke — 24,1%, nähtavasti on tal üldproteiini sisaldus kõrge ja rasvasisaldus õige kõrge. Seisukindlus on tal kaunis hea — 5—. Kõrre rooste all kannatab vähe — 2—.

Kehra Saagirikas järgneb teraannilt Kehra Varasele. Saagirikas on aretatud Lüneburgi Kley-kaerast. Esmakordselt lasti selle sordi seeme müügile 1928. aastal. Niihästi Varane kui ka Saagirikas on Jõgeva andmeil ületanud niihästi tera kui ka põhuaannilt Kuldvihma. Varane annab põhku palju. Kehra Varasel on 1000 tera kaal keskmine — 30,8 g, hektoliitrikaal keskmine — 53,8 kg, kest õige õhuke — 24,3%, proteiini- ja rasvasisaldus õige kõrge. Seisukindlus on K. Varasel kaunis hea — 5—. Kõrre rooste all kannatab vähe.

Kehra tangukaer on Kehras aretatud Vabeste-kaerast ja 1931. aastal turule lastud. Teraand on tal madalam kui Varasel ja Saagirikal. Põhku annab palju. 1000 tera kaal on Tangukaeral

õige raske — 39,9 g, hektoliitrikaal madalavõitu — 51,8 kg, kest on tal õige õhuke — 23,7%. Proteiini- ja rasvasisaldus nähtavasti õige kõrge. Tangukaeral on seisukindlus kaunis hea, kõrrerooste all kannatab vähe — 2 —.

Kasvuaja pikkus on Kehra Varasel ja Saagirikkal keskmine, nagu Kuldvihmal, Tangukaeral aga paari päeva võrra pikem.

Agukaer on esimene Jõgeva Sordikasvanduse pööriskaera sort, mille seeme tänavu esmakordselt suuremal arvul müügile tuleb. See on liin 0534, mis pärit ühest Muhu-Suurvallast saadud segasordilisest kaeraproovist. Jõgeva Sordikasvanduses 1925.—1939. a. korraldatud 17 võrdluskatse keskmiselt on ha-lt Agukaer andnud 2715 kg teri samal ajal kui Kuldvihm andis 2501 kg. Seega on Agukaer ületanud Kuldvihma 214 kg ehk 8,6% võrra. Samul andmeil on Agukaer ületanud Kuldvihma põhuannilt 4,3% võrra. 1000 tera kaal on Agukaeral (33,0 g) raskem kui Kuldvihmal (28,6 g). Hektoliitrikaal on Agukaeral (50,9 kg) kergem kui Kuldvihmal (52,1 kg). Kesta on Agukaeral (27,9%) rohkem kui Kuldvihmal (26,4%). Kasvuaeg on Agukaeral (100 päeva) paari päeva võrra pikem kui Kuldvihmal (98 p.). Seisukindlus on Agukaeral hinnatud 4,0, Kuldvihmal 4,3. Rooste all kannatab Agukaer (2,3) natuke vähem kui Kuldvihm (2,5).

Agukaera tera on suur, kaalult raske, värvuselt natuke kollakasvalge, osalt ohtega, enamikus ohtetu.

Peale Agukaera on tänavu vähesel määral müügil Jõgeva liin ZK 34 pööriskaera seeme. See liin on pärt J. Zirk'i Laanetepo maakaerast, mida selles Rasina valla talus enamalt aastakümneid kasvatatud ja kõvasti sortides parandatud. Jõgeva Sordikasvanduse 8 katseaasta keskmisil andmeil on ZK 34 pööriskaer teraannilt ületanud Kuldvihma 11% võrra, põhuand on tal natuke parem, 1000 tera kaal märksa raskem, mahukaal võrdne, kesta ka võrdselt ja seisukindlus on sama kui Kuldvihmal. Kehra aretusjaamas on ZK 34 ületanud Kuldvihma teraannilt 23% võrra.

Lipukaera sortidest tuleb tänavusel seemneturul müügile Dr. A. Eisenschmidt, Jõgeva Roostekindlama ja esialgses paljunduses Jõgeva 01250 seeme.

Dr. A. Eisenschmidt nimeline lipukaer on üks Seemnevilja Toimkonna poolt Dr. A. Eisenschmidt kaera valik materjalist järelejäänud liini-

dest välja lastud lipukaeradest, mis meie ajani on püsinud tänu Luunja seemnekasvanduse juhataja hr. J. Hain'ile, kes selle sordi on puhta hoidnud. Dr. A. Eisenschmidt lipukaer on meil senini olnud mõõtjaks sordiks lipukaeral.

Jõgeva Roostekindlam on väljalaskmise eel Jõgeval 1923.—1929. a. korraldatud 21 katse keskmisil andmeil ületanud Dr. A. Eisenschmidt teraannilt 327 kg ehk 18,9% võrra. Põhuand on Roostekindlamal ka natuke parem. 1000 tera kaal on Roostekindlamal (27,9 g) raskem kui Dr. Eisenschmidtil (25,3 g), kesta peaaegu võrdselt. Seisukindlus on J. Roostekindlusel (3.) ühe punkti võrra nõrgem, kui Dr. A. Eisenschmidt lipukaeral (4.). Roostekindlama heaks omaduseks on ta suurem vastupanu roostehaigustele kui teistel sortidel. Viieballilise hindamise järgi on Jõgeva Roostekindlam lipukaer Dr. Eisenschmidt lipukaerast 1,0 kuni 2,5 balli võrra vähem kõrrerooste ja 0,5 kuni 1,5 balli võrra vähem leherooste all kannatanud. Kuldvihm on Dr. A. Eisenschmidt lipukaerast veel rohkem rooste käes kannatanud. Jõgeva Roostekindlamat soovitatakse kasvatada seal, kus rooste kaerakasvule liiga teeb. Kuigi Jõgeva Roostekindlamal kasvuaeg lühem kui Dr. A. Eisenschmidtil, siiski tuleb ta saagikindlustuse mõttes küllida varakult.

Jõgeva lipukaera liin 01250 on seisukindluse poolest parem Jõgeva Roostekindlamast, Dr. A. Eisenschmidtil ja teistest lipukaeradest. Tema kasvuaeg on lühem kui Jõgeva Roostekindlamal. Senistel andmeil on see lipukaer kohane külvamiseks koos viki ja peluskiga segaviljaks, sest ta seisukindlus ja kasvuaeg näivad olevat selleks kohased. Olemasolevail andmeil on liin 01250 teraannilt ületanud Dr. A. Eisenschmidt lipukaera Jõgeval 7,2% võrra, Kehras — 17,3% võrra, Riigi Põllutöökõrgkoolis Kuusikul — 8,7% võrra, Taimekasvatuse Katsejaamas Raadil — 19,9% võrra jne. Põhku annab ta üldiselt Dr. A. Eisenschmidtilt vähem, 1000 tera kaal on tal raskem, kesta protsent suurem. Nagu juba enamalt tähendatud, on tal seisukindlus parem kui Jõgeva Roostekindlamal ja Dr. A. Eisenschmidtil. Rooste all kannatab natuke vähem kui Dr. A. Eisenschmidt lipukaer.

See oleks lühidalt toodud andmestik meil tänavu seemneturul olevaist pööris- ja lipukaera sortidest.

Moodustati Jahuveskite komisjon

Härra Majandusministri otsusega 11. märtsist s. a. on moodustatud Majandusministeeriumi juurde alaline Jahuveskite komisjon. Komisjoni koosseisu kuuluvad Majandusministeeriumi, Põllutööministeeriumi, Kaubandus-tööstuskoja, Põllutöökoja ja Üleriikliku Veskipidajate Ühingu esindajad.

Komisjoni ülesandeks on uute jahuveskite asutamiseks Majandusministeeriumisse esitatavate soovivalduste läbivaatamine ja kaalumine. Teatavasti maksab meil praegu üldiselt jahuveskite asutamise keeld, kuid nagu lugejad mäletavad keelu otsusest, on võimalus V. Valitsusel keelu maksvuse ajal välja anda 35 väiketööstusliku jahuveski asutamise luba, kui selleks kuskil põhjendatud vajadus peaks olema. Sel alusel ministeeriumile esitatavate uute veskite asutamise palved tulevadki eeskätt läbivaatamisele uuesti moodustatud komisjonis.

Teiseks tulevad komisjonis kaalumisele ka kõik teised jahuveskitesse ja nende tegevusse puutuvad küsimused.

Üler. Veskipidajate Ühingu esindajana kuulub komisjoni Ühingu abiesimees hra Hans Peips Viljandist.

Üler. Veskipidajate Ühingu peakoosolekult

Üleriiklik Veskipidajate Ühing pidas oma aasta-peakoosoleku Tartus, 3. märtsil s. a. Ühingu asukohas. Koosolekust võttis osa 50 liikme ümber. Koosoleku juhatajaks valiti Ühingu esimees V. Tamman ja juhataja abiks A. Kahk.

Esimeseks kuulati ära Kaubandus-tööstuskoja kesk- ja väiketööstuse sektsiooni nõuniku hra P. Huiki ettekanne majandus- ja sotsiaalpoliitilisest olukorrast, milles referent andis ülevaate viimase aja muudatustest ja seadusandlusest nimetatud alal.

Asjaajamise osas kinnitas peakoosolek esimeseks Ühingu liikmeteks 43 juhatusesse poolt ajavahe-
mikul 6. märtsist 1939. a. kuni 3. märtsini 1940. a. vastu võetud liiget. Teiseks vabastas peakoosolek juhatusesse ettepanekul põhikirja § 8 kohaselt liikmekohustustest mitmesugustel põhjustel Ühingust aasta jooksul lahkunud 15 liiget.

Ühingu 1939. a. tegevuse aruande esitas peakoosolekule Ühingu esimees V. Tamman. Aruanne on toodud käesolevas numbris teisel. Peakoosolek võttis tegevusaruande vastu ja kiitis selle heaks. Samuti kinnitati koosoleku poolt ühel häälel ka Ühingu 1939. a. kassaaruande.

Juhatusesse poolt vastuvõtmiseks esitatud tegevuskava sihtjooned 1940. a. kohta kiideti peakoosoleku poolt heaks ja võeti vastu nii nagu nad eraldi käesolevas numbris avaldatud.

Liikmemaksud 1940. a. kohta määrati peakoosoleku poolt endistes suurustes. Sellega ühenduses kinnitati ka juhatusesse poolt esitatud 1940. a. eelarve.

Ühingu põhikirja § 16 ja § 17 kohaselt otsustati moodustada Ühingu Nõukogu, kelle ülesandeks on informeerida juhatajat kohalikkudest oludest, nõuetest ja tarvidustest ja arutada juhatusesse tähtsamaid kavatsusi ja ettepanekuid, enne kui need lähevad peakoosolekule kinnitamiseks. Nõukogu koosneb liikmete esindajatest maakondade järele, kusjuures iga täie või pooliku 25 liikme kohta kuulub Nõukogusse üks esindaja.

Valimiste osas tuli kõigepealt ümbervalimisele juhatusesse vanuse tõttu välja langenud kaks liiget hrad H. Sumberg ja H. Tuults. Juhatusesse liikmeteks valiti H. Sumberg ja A. Kahk. Asemikuks jäi H. Tuults.

Villaveskite sektsiooni juhatusesse 1 a. peale valiti hrad A. Kask, A. Kahk ja J. Schwede. Saeveskite sektsiooni juhatusesse valiti hrad K. Ruubel, P. Pentre ja V. Kont.

Nõukogu liikmeteks valiti: Virumaalt — P. Rosenberg, E. Siil ja R. Taarde; Järvamaalt — P. Pentre; Harjumaalt — F. Peterson ja E. Adamson; Läänemaalt — A. Järbach ja O. Riive; Saaremaalt — H. Adfeldt; Tartumaalt — G. Aavik, V. Pihlak ja G. Mitri; Viljandimaalt — A. Käärik ja P. Puhk; Pärnumaalt — V. Virkus; Võrumaalt — A. Brauer ja J. Klaas; Valgamaalt — P. Pakler; Petserimaalt — A. Kull.

Revisjoni komisjoni valiti endised liikmed P. Jänes, K. Parvei ja A. Kollist tagasi. Vahekohtu liikmeteks valiti F. Peterson, V. Sumberg, A. Silvere ja G. Aavik.

Läbirääkimiste all peeti tarvilikuks, et juhatus alustaks villaveskite ja saeveskite olukordade uurimist ja neile võimaluse korral kaitset püüaks saavutada võrdselt jahuveskitega.

IV. Üleriiklik Veskipidajate Päev 1940. a. suvel otsustati juhatusesse paluda korraldada võimalikult Pärnus.

Üler. Veskipidajate Ühingu Nõukogu

pidas oma esimese koosoleku peakoosoleku päeval, 3. märtsil s. a. Tartus. Nõukogu esimeheks valiti hra Paul Pentre — Järva-Jaanist ja abiesimeheks hra Georg Aavik — Tartumaalt, „Kose“ veski omanik. Nõukogu pidas soovitavaks maakondlikkude veskipidajate koosolekute korraldamist ja jättis nende kokkukutsumise juhatusesse hooleks.

Ametid Ü. V. Ühingu juhatuses

Ü. V. Ühingu juhatusesse liikmete ametid on juhatusesse poolt käesolevaks aastaks peale peakoosoleku toimunud juhatusesse koosolekul jaotatud järgmiselt: Esimeheks on — V. Tamman, abiesimehed on — J. Oldt, H. Peips ja R. Siil, kirjatöötajaks — A. Kahk ja laekahoidjaks — H. Sumberg.

Üleriikliku Veskipidajate Ühingu 1939. a. tegevuse aruanne

Üleriikliku Veskipidajate Ühingu tegevus 1939. aastal seisib veskipidajate ja veskitööstuste huvide kaitsmises ja esindamises, nagu see Ühingu ülesandeks on määratud tema põhikirjaga ja tegevuskavaga.

Aasta jooksul tuli Ühingu juhatusel arutada mitmeid akuutseid päevaküsimusi majanduslikult alalt, seisukohti võtta seaduste ja määruste kavade ja eelnõude kohta jne. Ühingu esimehel ja juhatusesse liikmetel tuli nendes küsimustes mitmel korral pöörduda Kaubandus-Tööstuskoja, ministeeriumide, nende juhtide ja ametkonna poole, et selgitada veskitööstuse olukorda ja kaitsta Ühingu seisukohti ning veskipidajate soove.

Vaadeldes küsimusi, millega möödunud aastal tegeleti, tuleb märkida neist eriti järgmiseid:

1) Veskitööstuse üldine seisukord ja uute jahuveskite asutamise keeld.

1937. aastal Ühingu poolt algatatud uute jahuveskite asutamise piiramise küsimuses pandi 1. juulist 1938. a. kuni 1. juulini 1939. a. maksma uute jahuveskite asutamise keeld ja moodustati veskite seisukorra selgitamiseks eriline komisjon. Veskite komisjon toimetas 1938. a. II poolel ja 1939. a. I poolel jahutööstuse uurimist. Nagu selgus, on meil kokku 1223 veskit, nendest 5 suurtööstuslikku, 20 kesktööstuslikku ja 1198 väiketööstuslikku ettevõtet. Oma sisseade poolest on nendest 1069 lihtjahuveskid ja 154 valtsveskid. Töövõime poolest suudavad need veskid aastas jahvatada umbes 74.000 tonni nisu püülikuks ja 755.000 tonni teisi teraviljasid lihtjahuks. Tegelik jahvatamise kogus on meil samal ajal aga umbes 43.000 tonni nisu ja 380.000 tonni teisi teravilju aastas, sellest umbes 160.000 tonni rukist ja 220.000 tonni söödaviljasid. Seega on tegelik jahvatuse kogus veskites ümmarguselt 50% nende võimest. Teraviljasaagid olid meil selle juures näiteks 1939. aastal: talinisu 41.000 tonni, suvinisu 43.900 tonni, seega nisu kokku 85.200 tonni, rukist 227.000 tonni, otra 90.000 tonni, kaera 149.000 tonni, segavilja 150.000 tonni, seega rukist ja söödaviljasid kokku 615.500 tonni. Kogu saak ei tule muidugi jahvatamisele ja jahvatuse kogus on ligi poole vähem, sest maha tuleb arvestada seeme, söödavili terades, tagavarad või varemalt müüki välismaale jne.

Veskite komisjon jõudis otsusele, et jahuveskeid on poole rohkem kui neil tööd on ja üleliigne võistlus kahjustab veskite tegevust üsna suuresti. Selle tagajärjel puudub veskiomanikel võimalus veskite korrastamiseks, sisseadete uuendamiseks ja moderniseerimiseks, mis aga hädavajalik. Sellepärast Majandusministri ettepanekul otsustas V. Valitsus keelata uute jahuveskite asutamise neljaks aastaks, see on kuni 1. juulini 1943. a. Kui see tähtaeg möödub ja olukord pole muutunud, siis võidakse keeldu samavõrra pikendada. Peaks aga uute põllumajandusrajoonide tekkimise või mõne muu asjaolu tõttu veskite järele kuskil vajadus ilmema, siis võidakse V. Valitsuse otsusel juurde asutada veel 35 väiketööstuslikku jahuveskit.

Samal ajal on keelatud olemasolevatel väiketööstuslikudel veskitel üle minna kesktööstusliiki, välja arvatud 18 väiketööstust, missugused tegelikult juba kesktööstustena tegutsevad.

Selle V. Valitsuse otsusega sai kõrvaldatud üks ülelignesse võistluse edasiarenemise põhjus jahuveskite tegevuse alal ja osaliselt pidurdatud.

2) Jahuveskite keelu tõhus teostamine.

Maksev Tööstusseadus ja selle alusel tehtud uute jahuveskite asutamise keelu otsus aga ei võimalda täiesti kõrvaldada pinevat konkurentsi olemasolevate jahuveskite vahel ja see kestab edasi ning mõjub eriti tööhindadele.

Ühingu poolt juhiti sellepärast Majandusministeeriumi tähelepanu vajadusele eri korra maksma panemiseks olemasolevate jahuveskite laiendamise lubamiseks. Ühingu arvamise järele võiks laiendada jahuveskite alal sündida Majandusministri loal, mitte aga ainult maavalitsuste või Tööstusosakonna loa alusel. Selle juures tuleks Majandusministeeriumi juurde luua alaline veskite komisjon, kes laiendamise palveid kaaluks ja ministrile otsustamiseks esitaks.

Majandusministeeriumis valmis ka 1939. a. suvel Tööstusseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu, mille järele on seadust täiendatud uue paragrahvi, mis näeb ette, et lubasid keelu korral olemasolevatele tööstustele nende täiendamiseks ja laiendamiseks annab Majandusminister.

Sama seaduse muutmise eelnõus on määratud ka kindlaks vahe, mis võimaldab eraldada tööstuslikku-ärilist veskit taluveskist, mis on tarvilik, sest viimasel ajal on esinenud juhtumeid, et taluveskid on hakanud töötama ka võõrastele ja loevad endid Tööstusseaduse ja keelu alla mittekuuluvaks, kuigi nad sel korral, kui nad töötavad võõrastele, on juba tööstuslikud-ärilised ettevõtted.

Edasi on samas eelnõus kindlalt sõnastatud ette nähtud asjaolu, et tööstusi, mis tegutsevad ilma tegevuslubadeta, võidakse sulgeda politsei poolt otsekohe politsei omal algatusel või ka ministeeriumi korraldusel, mis keelu otsuse maksusel oluline, kuna leidub tööstusi, kes arvavad, et tegevusluba neile ei ole vajaline.

Tööstusseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu on Majandusministeeriumi poolt esitatud V. Valitsusele. Peab lootma, et need muudatused seaduses aitavad jahuveskite keelu otsust täielikumalt teostada ja kindlustada olemasolevatele veskitele normaalsemat tegevust ja tööhulka, kui seaduse muudatused läbi viiakse.

3) Töökontingentide ja ühtlaste tööhindade küsimus.

Veskite tihedus ja omavaheline konkurents, et endale tegevust kindlustada, on paiguti jahvatustööde hinnad madalale viinud. Ühingu juhatus on tööde hindade küsimust mitmel korral kaalunud, eriti 1939. a. sügisel peale materjalide, õlide jne. hindade tõusu. On katset tehtud ka hindade taset parandada, mis paiguti on korda läinud. Juhatusel on kavas vaba kokkuleppe alusel hindade ühtlustamise katset jätkata üksikute piirkondade viisi.

Kui võistlus veskitööstusi kahjustavate madalate tööhindadega edasi kestab, tuleks seisukorra parandamiseks kaaluda küsimust, kas ei oleks õiglasem kindlustada igale veskile teatud tööhulk või kontingent, vastavalt veski töövõimele teatud protsent, või töö piirkond.

Sarnaseid korraldusi on maksma pandud suuremates maades nagu Saksamaal, Prantsusmaal, Inglismaal j. m., peamiselt kaubandusjahu valmistamise alal.

Tuleks kaaluda, kas on see meie oludes teostatav ja mis viisil.

4) Kaubandusliku jahu valmistamine ja määruste kavad sel alal.

Peale töö põllupidajatele nende omatarviduseks — jahvatatakse meie veskites ka kaubanduslikuks otstarbeks nii rukki- kui nisujahu, eriti valtsveskites. Ka kaubandusliku jahu valmistamise alal valitseb veskite vahel suur konkurents, mis paiguti on kujunenud ebaterveks, arvesse võttes sortide rohkust, kunstlikku pleegitamist jne.

Et kaubandusliku jahu valmistamise võimalusi kindlustada ka korralikele kesktööstuslikele või ajakohastele väiketööstuslikele jahuveskitele ning ühtlasi aluseid valmistusele luua — on kerkinud päevakorrale jahu kaubandusliku liigitamise ja sortide kindlaksmääramise küsimus. Peale küsimuse ülesvõtmist II Veskipidajate Päeval, võttis Põllutööministeerium uurimisele praegu meil valmistatavate jahude sortid, et saada andmeid normeerimise alusteks Eesti jahu sortidele. Ühing tegi Põllutööministeeriumile teatavaks mõned üldised seisukohad ja avaldas arvamist vajadusest maksma

panna jahvatusaaduste kaubandusliku liigituse määruks, millega saaks normeeritud saaduste liigid, märkimine, kontrollimise kord jne. Põllutööstusteeringus valmis ka Jahu kaubandusliku liigituse määruks kava 1939. a. suvel, mis oli laiemas komisjonis arutamisel, kust osa võtsid ka Ühingu poolt valitud komisjoni liikmed.

Määruks nõuded oleks maksvad ainult kaubandusliku jahu kohta, mitte aga jahu kohta, mis jahvatatakse põllupidajate poolt omatarvituseks.

Ettetulnud erakorraliste aegade tõttu on töö sel alal pooleli

Samal ajal oli ka Sotsiaalministeeriumi Tervishoiutalituses tervishoidlikust seisukohast välja minnes koostatud Tera- ja kaunviljade, nende jahvatusaaduste, ja tärgliste määruks eelnõu. Määruks kava saadeti Ühingu Kaubandus-tööstuskoja poolt. See määruks käsitleb tera- ja kaunviljasid, nende jahvatusaadusi ja tärglist. Juhatus asus määruks maksmapanemises pooldavale seisukohale, kuid pidas tarvilikuks seda kooskõlastada mõnes osas eelnimetatud jahu kaubandusliku liigituse määruksiga. Ka selle määruks maksmapanek pole veel teostunud.

5) Teravilja kokkuostu küsimused.

Viimastel aastatel on osalt eraärade, aga enamasti Riigi viljasalve poolt teravili, mis põllupidajatel omatarvidusest üle jääb, ära ostetud ja üksikutesse suurladudesse koondatud. Kohalikul maal asuvad veskid on kaotanud selle läbi töövõimalusi. Ühingu juhatus pöördus selles asjas maikuu 1939. a. Majandusministeeriumi ja Riigi Viljasalve juhatusse poole ja palus kaaluda võimalusi igasse maakonda kohalikkude täielikumate veskite juurde vilja kokkuostu punktide ja ladude avamiseks. Selle avalduse peale kogus Viljasalv andmeid, missugused veskid, kui palju ja mis vilja võiksid oma ruumidesse paigutada. Tingimuseks oli selle juures laos avamiseks, et veskiomanikud garanteeriks, et nemad hoiule antud vilja ühe aasta kestel Viljasalvelt ära ostaksid. Ladude küsimusest olid huvitatud 25 veskiomanikku. Ladude ja kokkuostu punktide avamine veskite juurde 1939. a. sügisel aga ei toimunud, osalt selle tõttu, et veskiomanikel ei olnud võimalik anda garantiid vilja äraostmiseks, osalt et Viljasalv pidas ladude mahutust liiga väikeseks, mis ei tasuvat kulusid.

6) Veskitööstuste maksustamise küsimused.

Peale töö kindlustamise küsimuste veskitele igasugusel kujul, tuli Ühingu veskite tegevuse alal käsitleda järgnevalt maksustamise küsimusi.

Tööstuste maksud on püsinud endisel kujul ja näitavad summades tõusu. Ka on juurde tulnud mõned uued maksud, mida riik on sunnitud nõudma oma ja kogukondade tõusvate tarviduste rahuldamiseks.

Ajutise läbikäigumaksu asjus esitas Ühingu uued avaldused Majandusministeeriumile Villa kraasimise ja ketruse tööstuste vabastamiseks ajutisest läbikäigumaksust, või maksu vähendamiseks. Samuti paluti vabastada läbikäigumaksust jahuveskid linnades selles osas, mis saadakse jahvatustasudena põllupidajalt. Villaveskite maksu kergendamiseks on lootusi antud.

Puhtakasmaksu võtmiseks tulevad neil päevil määramisele keskmised puhtakasu % normid uuesti 1940. ja 1941. aasta kohta. Ühingu on palunud Kaubandus-tööstuskoda kaitsta norme, mis maksma pandi 1938. a., mitte pooldades normide tõstmist.

Juhtumiteks, kui peaks tekkima veskipidajatel raskusi maksude tähtajal tasumiseks, on palunud Ühingu Maksudetalitust võimaldada maksude pikendamist ilma garantiide nõudmiseta, mis tülikas.

7) Krediidide piiramise küsimus.

1939. a. lõpul on hakanud pangad ja äriisid ettevõtetel tööstustele krediidide piirama ja lõpetanud paiguti krediidid, nõudes vanade arvete õiendamist ja müües kaupa ainult sularaha eest.

Juhatus selgitas Majandusministeeriumis olukorda, kust anti lootust krediidide küsimuse lahendamiseks, eriti pangakrediidide asjas.

8) Tulekindlustuse küsimused.

Tulekindlustuseltise kindlustuse maksu tariifid veskitele püüsid kahjuks ka 1939. aastal endisel kõrgusel, mida seletatakse veskite suure põlevusega. Ühingu poolt on katsutud leida teid kindlustustariifide alandamiseks üksikute seltside juures, kuid see ei anna tulemust, sest tariifid on Kindlustus- ja seaduse liidu kaudu ühtlustatud. Mida oleks võimalik saavutada, see oleks esinduse võtmise korral esinduse protsent.

Ühingu on kavatsus Kindlustus- ja seaduse liidu poole pöörduda ja esineda veskite kindlustuse tariifide alandamiseks, sel juhtumisel, kui asutakse uute tariifide väljatöötamiseks. Põlevuse nähted veskitel ei õigusta nii kõrget tariifi, nagu see varasematel aegadel on püsima jäänud. Ka peaks tariifides olema rohkem erinevusi ja painduvusi, arvesse võttes tööstuste seisukorda tuleohtu mõttes üksikutel juhtudel.

9) Veejõudude kasutamise küsimused.

Vesiveskitele kuulub 700 veejõuseadet, koguvõimsusega ca 10.000 hobusejõudu. Teistele tööstustele kuulub üldse 47 veejõuseadet. Nagu sellest näha, on veskitööstused suuremad veejõu kasutajad.

Kuna viimasel ajal on esinema hakanud juhud, kus nõutakse veepinna alandamisi ja üldse tekitavad raskused veejõu kasutamisel, siis puudutas Ühingu oma pikemas avalduses Majandusministrile peale muude küsimuste ka veejõudude küsimust, avaldades soovi, et veepaisude praegune kõrgus ja seisukord saaks veskitele kindlustatud. Kui see teistiti ei ole võimalik, siis tuleks seda teha kohase Veejõudude kasutamise seadusega. Ühingu soov on lubatud silmas pidada.

10) Veskitööstuste eriharude — villaveskite ja saeveskite küsimused.

Koos jahuveskite huvide kaitsmisega ja esindamisega on Ühingu jatkanud 1939. a. ka veskitööstuste eriharude — villaveskite ja saeveskite küsimuste jälgimist ja neis seisukoha võtmist, nagu maksustamise küsimustes jne.

11) Sotsiaalsed koormised.

Ühingu juhatusel on tulnud läinud aasta sügisest peale jälgida ja läbirääkimisi pidada mitmete sotsiaalseaduste eelnõude ja kavade üle, mis osaliselt juba teoks saanud, osaliselt veel teostamist ootavad, nagu Suur- ja kesktööstuste tootmise korraldamise määruks (töötaja lühendamise ja tööliste valdamise keelu kohta), Vanade töövõtjate kaitse seadus (vanade töövõtjate tööpidamise kohustuse ja nende vanadustoetuse kohta), Töövõtjate lisatase (ehk lasteabiraha) seaduse eelnõu, Palgalise puhkeaja seaduse eelnõu.

Põhimõttelikut pooldades nende seaduste elluviimist ja tunnistades reforme taotlevate sotsiaalseaduste sihte — leidis Ühingu juhatus, et need seadused peaks olema sarnased, et nendega tööstuste pidajatele pealepandavad kohustused ei tohiks osu-

tuda neile ülejõukäivateks ja halvata nende tegevust.

12) Kutseoskuse küsimused.

Läinud aasta suvel hakkas maksma uus Tööstusliku kutseoskuse seadus. Umbes samal ajal arvati ka kutseoskuse seaduse alla mehaanilise lihtlõnga ketruse, s. o. villaveskite tööala. Ühingu on teatanud liikmetele lihtsustatud korras oskustööliseks ja meistriks registreerimise võimalusest sellel alal, mida võib teha kuni 14. juunini 1940. a. Ühtlasi on esitatud Tööstusliku kutseoskuse ametitesse selle ala asjatundjate liikmete määramiseks kandidaadid Kaubandus-tööstuskojale.

Aasta lõpul kerkis Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogus üles kutseoskuse seaduse alla arvatud tööalade nimekirja täiendamine uute tööaladega, nende seas ka möldri ja saeveski tööalaga. Ühingu palus Kaubandus-tööstuskoja kaudu nende alade kutseoskuse alla arvamist veel edasi lükata, mis ka sündinud.

Kui peaks järgnema lähemas tulevikus möldri ja saeveski tööala arvamine Tööstusliku kutseoskuse seaduse alla, siis on ühingu ettevalmistusi tehtud nende tööalade kutsekavade ja muude küsimuste alal, mis ühenduses tööalade seaduse alla arvamisega üles kerkivad.

Omalt poolt tegi Ühingu algust möldri tööala süvendamisega ja oskuste täiendamisega 1939. a. suvel neljanädalase möldrite täienduskursuse toimepanemisega, mis hästi õnnestus nii osavõtjate arvu kui ka töö suhtes. Osavõtjaid oli 58. Kursus oli üldiselt teoreetiline, kuid tehti ka mõnesuguseid praktilisi töid ja tutvuti terve rea veskitega.

Veskitööstuste tööalade kutseoskuse küsimustes seisab meil hulk tööd ees, kuna meil puudub praegu tehniline kirjandus, isegi hulk eestikeelseid oskussõnu neil aladel, ja piiratud on ka isikute arv, kel on vilumust ja põhjalikke oskusi noori möldreid hästi välja õpetada. Meie kaugem püüde peaks olema püsiva asutuse loomine kutseliste tarviduste täitmiseks.

13) III Üleriiklik Veskipidajate Päev.

Möödunud aasta augusti algul oli Ühingu poolt Virumaal korraldatud III Veskipidajate päev, mis näitas, et päevade vastu on veskipidajate seas suur huvi, eriti kui neid korraldada igal aastal eri kohtas. Need aitavad kaasa tihedama kontakti loomiseks, vastastikuseks heatahtlikuks suhtumiseks veskipidajate vahel ja loovad õhkkonna, milles võib tekkida ja areneda koostöö vaim, mis on hädatarvilik, et võita neid raskusi, mis neil ette tuleb eriti praegusel ajal.

14) „Eesti Veski“.

1939. aastal jätkus „Eesti Veski“ ilmumine. „Eesti Veski“ taotleb veskipidajate ja veskitööstuse alal tegutsejate silmaringi laiendamist, avaldades kutsealalisi kirjutisi ja informatsiooni huvialadelt. Eeloleval aastal kavatab Ühingu ajakirja väljaandmist jätkata.

15) Esindamine asutustes.

1939. aastal on Ühingu juhatusel tulnud seoses Ühingu tegevusega esindada Ühingu mitmetes asutustes, eriti Kaubandus-tööstuskojas ja valitsusasutustes.

Kaubandus-tööstuskoja tegevusest, kõigis meie kesk- ja väiketööstusi puudutavates küsimustes, võttis osa veskipidajate ja teiste maatöösturite esindajatena 6 esindajat, nimelt hr-ad V. Tamman, F. Peterson, R. Siil, A. Silvere, G. Kokla ja P. Pentre.

Lõpuks Ühingu tegevuse alalt mõned arvulised andmed. Liikmeid on ühingu tänä-

seks päevaks 362. Eelmisest aastakoosolekust kuni tänaseni on liikmeiks vastu võetud 43 veskipidajat. Juhatuse, Eesti Veski ja komisjonide koosolekuid on peetud suuremal arvul, kus on arutusel olnud ligi 80 mitmesugust küsimust. Peak koosolekuid on peetud 1939. a. — 1, ja — 1 veskipidajate päev.

Ühingu juhatusse kuulusid hr-ad V. Tamman, J. Oldt, R. Siil, ins. H. Tuults, H. Peips ja vann. adv. H. Sumberg.

Villaveskite sektsiooni juhatusesse kuulusid hr-ad A. Kask, J. Schwede ja A. Kahk.

Saeveskite sektsiooni juhatusesse kuulusid hr-ad K. Ruubel, P. Pentre ja E. Adamson.

Revisjonikomisjoni kuulusid hr-ad P. Jänes, K. Parvei ja A. Kollist.

Vahekohtusse kuulusid hr-ad ins. F. Peterson, dr. V. Sumberg, A. Silvere ja G. Aavik. Komisjonidest tegutsesid 1) veekomisjon ja 2) jahusortide-komisjon.

Nagu näeme ja teame, on tulnud veskipidajatel pidada võitlust oma ettevõtete olemasolu ja vähegi rahuldavamate majandusliikude tulemuste saavutamiseks.

Ühingu on tegutsenud 3 a., mis ei ole pikk aeg laiemal ulatusega küsimuste korraldamisel. Lahendatavad küsimused on siin sageli säärased, mis on juurdunud arvamustes, mis on seotud seadusliikude korraldustega jne., ja mis on korraldatavad tihti ainult pikema aja jooksul.

Et meie elunõuded leiaks soodsat pinda, tuleb meil oma tööd jätkata ja oma kandejõudu tugevaks ja laiemaks muuta. Uued olukorrad ja nähted, mis tööstustele soodsad pole, nõuavad meilt ühist pingutust. Senised tegevuse tulemused ja lahkus, millelega ühingu liikmed ja juhtivad isikud on täitnud Ühingu poolt peale pandud ülesandeid, kinnitavad tarvidust koostöö järele ja annavad selleks edaspidist lootust.

Üler. Veskipidajate Ühingu 1940. a. tegevuskava sihtjooned

Üler. Veskipidajate Ühingu tegutsedes veskipidajate huvide kaitsmise ja veskitööstuse edendamise ning arendamise alal, nii nagu see tema ülesandeks on ühingu põhikirja järele, soovib oma 1940. aasta tegevust kujundada selles töös järgmiste sihtjoonte järele:

1) Organiseerimise töö alal soovib Ühingu jätkata veskipidajate koondamist Ühingu, selgitades asjaosalistele koostööga saavutatavaid paremusi ja püüdes luua oma organisatsioonile maakondliikude veskipidajate koosolekute, järjekorralise veskipidajate-päeva ja erikoosolekute ning osakondade ja nõukogu liikmete jne. kaudu säärast ulatust, mis võimaldaks üleriiklikult ja hästi taotleda ülesseatud sihtide teostamist.

2) Veskimajanduse päevaküsimuste ja tööstuste seisukorra ning tarviduste selgitamiseks ja nendes küsimustes seisukoha võtmiseks, arvamuste avaldamiseks ja nende lahendamiseks soovib Ühingu jätkata veskimajanduse jälgimist. Sellega ühenduses üles kerkivate majandusliikude huvide lahendamise püüetes, nagu veskitööstuse korraldamise küsimustes seoses ehituse keelu määrusega, veskite võrgu kujundamises, jahusortide küsimuses, tööhindade ühtlustamises, tulekindlustuse küsimuses, töövahenduse jne. küsimustes soovib Ühingu jätkata ja süvendada senist tegevust.

3) Veskipidajate ja veskitööstuste aladel töötajate tööstusliku kutseoskuse edustamiseks ja arendamiseks püüab Ühing võimalust mööda kaasa mõjuda ning korraldada kutseoskuslikke kursusi, tehnilist nõuannet jne.

4) Veskitööstuste erialalise kirjanduse loomiseks, tööstustesse puutuvate majanduslike küsimuste, nagu tööstuskulude, tööhindade, tasuvuse jne. uurimiseks ja sellega veskipidajate teadmiste süvendamiseks, kui ka mitmete muude nähete üle informeerimiseks ning propaganda eesmärgil jätkab Ühing 1940. aastal ajakirja „Eesti Veski“ väljaandmist ning teeb eeltööd muudeks väljaanneteks.

5) Ühingu tuleb jätkata veskitööstuste ala esinemist asutistes ja kodades, ning kaitsta veskipidajate huvisid veskitööstusi puudutavate seadusnormide maksimaalse panemise ning uurida norme ja taotleda nende parandamist, kui kogemused näitavad neis olulisi puudusi. Samuti tahab Ühing abiks olla veskipidajatele seaduste ja määruste täitmisele nõuande jne. teel.

6) Ühing soovib jätkata ja luua sidemeid vastastikuse informatsiooni mõttes majanduslike organisatsioonidega ning võimalikult ka veskipidajate tööala ja ühingu tegega välismaal, et nende tundmaõppimisega tõsta meie tööstuste kultuuri.

Ärimaksukomisjonide kaasistujad ja asemikud

Kaubandus-tööstuskoja poolt ärimaksukomisjonidesse nimetatavateks kaasistujateks liikmeiks ja asemikeks 1940. a. kohta on saanud järgmised veskipidajad: 1) Harjumaa ärim. kom. 1. asemikuks Ferd. Peterson; 2) Tartumaa ärim. kom. liikmeks Georg Mitri, asemikuks Georg Aavik; 3) Pärnumaa ärim. kom. 1. asemikuks Karl Ruubel; 4) Virumaa ärim. kom. liikmeks Rich. Siil; 5) Narva ärim. kom. liikmeks Joh. Laos; 6) Viljandi ärim. kom. liikmeks Jaan Schwede; 7) Viljandi abijaoskonnas Põltsamaal ärim. kom. liikmeks Peeter Puhk, asemikuks Hugo Anderson; 8) Järva ärim. kom. liikmeks Harald Göttsch; 9) Läänemaa ärim. kom. liikmeks Gustav Kokla, asemikuks Oskar Riive.

Jahuveski ja saeveski tööala kutseoskuse alla arvamine edasi lükatud

Riigi Teatajas nr. 24, 21. märtsist s. a. on avaldatud uus Tööstusliku kutseoskuse seaduse alla ar-

vatud tööalade nimestik. Sellest selgub, et

möldri ja saeveski tööalade arvamine kutseoskuse alla on määramata aja peale edasi lükatud.

Kutseoskuse alla kuulub küll aga endiselt, nagu juba läinud aastal teatanud oleme,

villaveskite tööala

(nimetuse all mehaaniline lihtlõnga ketrus). Õppimise ajaks on villaveski tööalal ette nähtud 3 aastat.

Kutseoskuse alla on arvatud uuea ka **metsapraakeri tööala**

metsatööstuse liigist, mis võiks huvitada vahest ka saeveskiomanikke. Õppimise ajaks sel alal on ette nähtud 3 aastat.

Eksamita kutsetunnistuste saamisest villaveskite tööalal

Tuletame siinkohal veel kord meelde villaveskite pidajatele ja sel tööalal töötajatele, et isikud nende seast, kes vastavad sellekohastele tingimustele, kasutaksid võimalust eksamita oskustöölise või meistri tunnistuse saamiseks mehaanilisel lihtlõnga ketru (villaveskite) tööalal. Lihtsustatud korras kutsetunnistuste väljaandmine on võimaldatud ainult kuni 14. juulini 1940. a.

Ajakirja „Eesti Veski“ nr. 3, 1939. a., lehek. 8-1 leiavad lugejad selgituse, kellele võidakse anda lihtsustatud korras meistri või oskustöölise tunnistus. Samuti on „Eesti Veski“ nr. 4, 1939. a., lehek. 20-1 ära toodud Eksamita meistriks ja oskustööliseks registreerimise juhend tööoskusametitele.

Neil selgitustel võidakse meistriks registreerida isik, kes sel tööalal on tegutsenud vähemalt 10 aastat, ja oskustööliseks, kes on tegutsenud vähemalt 6 aastat. Tegutsemise ajana arvestatakse tegutsemist nii töölisena, kaitise juhatajana kui tegeliku meistrina või selle kohustetäitjana. Tegutsemise ajana arvestatakse seda tegutsemist, mis on sündinud peale isiku 20. eluaasta.

Palved tulevad esitada oma ringkonna Tööstusliku kutseoskuse ametile. Sellekohased vormid on seal saadaval. Palves tuleb ära tähendada sündimise aeg, mis ajast tegutsenud tööalal, ja mis ajast töölisena, mis ajast kas tegeliku meistrina, kaitise juhatajana jne. Palvele on tarvilik juurde lisada tõendused, kas kaitiste omanikelt, kelle juures töötatud, või kui näiteks villaveski pidaja soovib ise meistri kutset, siis vallavalitsuselt, et isik on seal vallas niipalju aastaid kaitist pidanud ja juhtinud.

Soovitav on neis asjus isiklikult kutseoskuse ametisse minna ja seal avaldised üle anda.

Majanduslik ringvaade

Riigi viljatagavarad rekordseisul

Majandusministri volitusel andsid 9. märtsil Riigi Viljasalve nõukogu esimees J. Hünerson ja asjaajaja-direktor J. Koorits seletuse ja ülevaate Riigi Viljasalve tegevuse ja meie viljatagavarade kohta. See seletus oli tingitud Riigivolikogus, ajakirjanduses ja veel mujal avaldatud arvamistest nagu oleks Riigi Viljasalv möödunud suvel Vaba-

riigi Valitsuse otsuse täitmata ja välismaalt odava teravilja loomasööda valmistamiseks ostmata jätanud. Sarnased etteheited tunnistasid Riigi Viljasalve juhtivad tegelased põhjendamatuks ning alusetuiks.

Välismaalt toiteteravilja ostmist loomasööda valmistamise otstarbel on vastavais asutisist möödunud aastal mitmel korral kaalutud, seletas dir. J. Hünerson. Lõplik otsustamine lükati edasi, et

ära oodata sügisel kokkuostetava kodumaa viljahulga selgumist. Et säärane ettevaatus oli õigustatud, seda kinnitavad 1939. a. viljasaagi kokkuvõtted ja toiteteravilja kokkuostu tulemused. Uus lõikus kujunes saagilt rekordiliseks. Pealegi Riigi Viljasalve ladudes meie oma teravilja tagavarad osutusid erakordselt suureks.

Sarnase olukorra puhul siis ei peetud otstarbekohaseks välisvilja sisse vedada. Kuigi välisturul hind oli odavam, tuli samal ajal kaaluda, kas mitte kasutada loomasöödaks meie oma teravilja tagavarasid, et säästa valuutat ja sise- ning välisturu viljahinna vahe riigi kanda võtta.

Kõigile üllatuseks tõusis möödunud aasta enneolematu teraviljasaak 702.400 tonnile. 1936. a. saak on olnud alates 1930. a. saadik väikseim — 449.600 tonni. Rekordiline viljasaak lõi olukorra, kus Eestist võidi isegi teravilja eksportida. Teiseks oli saak 1939. a. kõrge kvaliteediga.

Kuna vilja oli palju, siis riikliku vilja kokkuostuga tuli Riigi Viljasalvele rukist kokku 44.600 tonni ja nisu 7.900 tonni, kokku 52.500 tonni, mis on rohkem kui kunagi varem. Sõjaväele ostetav otrade norm saadi kokku ühes ainsas raudteejaamas ja õlletehased said oma otrade hulga kätte lühikese ajaga. Seega oli teravilja turg üle pakutud ja vabamüügil võis vilja odavamini saada kui mingil teisel teel.

Viljarikka aasta tõttu olid tõusnud riigi viljatarvarad suuremaks kui kunagi varemalt. Peale 1. septembrit müüdi üle 16.000 tonni rukist välismaale.

Kui normaalajad oleksid kestnud, siis oleks Eestil tulnud veokulude tõttu rukist odavamalt välismaale vedada kui odav välismaa rukis meile endale kätte oleks tulnud. Seega muutus välisrukkis sissevedu tarbetuks.

Mis puutub aga valgurikastesse jõusöötadesse, siis on loomasööda sissevedu ja sellega kauplemine vaba. Varematal aastatel tegutsesid sellega ühistegelised ettevõtted ja eraettevõtted. Riigi Viljasalve tegutses ainult segasööda valmistamise ja turustamise alal. Käesoleval hooajal pidi aga Riigi Viljasalve esmakordselt müügile laskma ka valgurikkad jõusöödad, sest eraettevõtete tagavarad olid väikesed.

Kuna koretoidu alal oli ette näha heinasaagi äpardumise pärast teatavat puudujääki, siis asus Riigi Viljasalve juba varakult möödunud suvel sööda tagavarade muretsemisele. Valgurikkaid jõusöote osteti juba juuli esimesel poolel tagavaraks. Seda tehti Vabariigi Valitsuse ülesandel. Etteheide, nagu oleks Riigi Viljasalve sel alal midagi tegemata jätnud, ei pidavat Riigi Viljasalve oma juhtivate tegelaste arvates seega mingisugust paika. Tähtis olevat pealegi see, et valgurikaste jõusöötade ost toimunud sel ajal kõige soodsamate hindadega.

Meil tarvitatavad valgujõusöödad, tulles mere- tagustest maadest, võtvat vähemalt kaks kuud

aega kohale jõudmiseks. Euroopast polevat olnud saada tol ajal suuremaid tagavarasid. Sõja puhkemisel jäänud aga üks laev Massaua sadamasse Indiast tulles peatuma. Too laev polevat tänini kohale jõudnud, mis aga olukorda pole muutnud, kuna vajalikku valgurikast jõusöota saadud tellida mujalt. Need olevat ka juba suures osas kohale jõudnud. Varemalt polevat olnud mõtet enne sõda arvatavate hinnalanguste tõttu kokku osta suuremaid tagavarasid, pealegi kui kuuma aja tõttu suvel siia jõudnud tagavarad kergesti rikki oleksid läinud. Kuna müüdava jõusöoda valgusisaldavus tõuseb mõnel osal isegi kuni 41 protsendini, siis võivat põllumehed seda segada koduse viljaga. Ka olevat teravilja pakkumine turul küllaldane, nii et need põllupidajad, kes vajavad oma karjale ka teravilja, saavat seda turult osta odavamini kui see meie kätte oleks tulnud mõnel teisel teel.

Valgurikaste jõusöötade müük alanud juba novembri esimestel päevadel. Praegu olemasolevad tagavarad olevat küllaldased.

Põllutöökoda oma arvestuste kohaselt on leidnud vajaliku olevat 15.000 tonni segasööda muretsemise. Kuna Riigi Viljasalve aga olevat muretse- nud 7.500 tonni valgurikast jõusöota, siis kodumaise teravilja juurdelisamisega arvabki R. Viljasalve saavutatud olevat Põllutöökoja poolt vajalikuks tunnistatud 15.000-tonnilise segasööda hulga. Märtsi alguseni olevat müüdüd valgurikast jõusöota ainult 3642 tonni, mille tõttu olemasolevatest tagavaradest arvatakse jätkuvat kevadeni, peale selle olevat müüdüd seasöota 518 tonni, kuna 610 tonni veel valmistamisel olevat.

Sama ajakirjanduse esindajate kaudu avalikkusele määratud Riigi Viljasalve seletust ja ülevaadet kordas dir. J. Koorits veel 19. märtsil Piimaihingute Keskliidu „Võiekspordi“ esinduskogu koosolekul, kus jällegi etteheiteid tehti Riigi Viljasalvele jõusöötade turu korraldamatuse pärast ja isegi „Võiekspordi“ põhikirja selleks muudeti, et see asuda saaks vilja kokkuostmisele, jõusöötade sisseveole ja nende turustamisele. „Võiekspordi“ juhatuse esimees A. Reinart on teatanud, et „Võieksport“ ei kavatse siiski päevapealt asuda teravilja kokkuostmisele ja suurejoonelisele kauplemisele jõusöötadega, kuna puuduvad vastavad laod ja polevat ka selge kui suured on „Võiekspordi“ krediitvõimalused jõusööda kaubanduse arendamisel, ega ka see, kuidas üldse välismalt jõusöote võimalik saada.

Et aga rahulolematuse ja nurina avaldamine Riigi Viljasalve tegevuse kohta kuni viimaste päevadeni jätkunud, mis ilmnenud eriti teraval kujul hiljutistel piimaihingute juhtivate tegelaste nõupidamistel Tartus ja Paides, siis „Võieksport“ tahab asuda eelseisval sügisel teravilja kokku ostma ja esijoones juhtima just sinna, kus sellest ikalduse puhul peaks puudus tekkima. Seega saaks ikaldusaastail teravilja jaotatud ühetasaselt üle kogu riigi. Teravilja kokkuostmiseks ei kavatse „Võieksport“ te-

gevusse rakendada erilist viljaostu aparaati, vaid seda loodetakse sooritada piimaühingute ja tarvitajateühingute kaudu ning kaasabil.

Missuguses ulatuses „Riigi Viljasalv“ edasi teutsema jääb teravilja kokkuostu alal, see selgub edaspidi.

E. L.

40 aastaga juurde 1 miljon hektari uut maad

Põllutöökoja uudismaaharimise talituses on tehtud eelarvestused uudismaade ülesharimiseks, mille kohaselt meil võimalik on kasutamata või vähese tulukusega maast lähema 30—40 aasta jooksul üles harida üks miljon hektari uudismaad. Sellest maast tuleks ülesharimisele Harjumaal — 150.000 ha., Läänemaal — 150.000 ha., Virumaal — 125.000 ha., Saaremaal — 110.000 ha., Tartumaal — 110.000 ha., Pärnumaal — 100.000 ha., Viljandimaal — 90.000 ha., Järvamaal — 65.000 ha., Võrumaal — 50.000 ha., Petserimaal — 30.000 ha ja Valgemaal — 20.000 ha. Mullu künti üles meil uudismaad teatavasti üle 17.000 ha.

Olgu juurde lisatud, et 1939. a. oli meil viljade all kogusummas 982.000 ha. Sellega oleks mõeldav 30—40 aastaga viljade alla võtta uut maad juurde samavõrra kui praegu kasutamisel.

Nende kavade teostumisel võivat meie põllumajanduse toodang kolmekordistuda.

Eesti viljasaagid võrreldes Nõuk. Liidu saakidega

Välismaa ja ka meie põllumajanduslikus ajakirjanduses on äratanud tähelepanu „Izvestijas“ 18. veebr. s. a. nr. 40 avaldatud Nõuk. Liidu ametlikud andmed möödunud aasta viljasaakide kohta. Meie põllumajanduslik ajakirjandus kõrvutades neid andmeid meil kasvanud saakide andmetega on leidnud, et Nõuk. Liidu suurtes ühismaapidamistes (kolhoosides) ja riiklikudes suurmaapidamistes (sovhoosides), hoolimata Nõuk. Liidu märksa paremast maapinnast ja põlluharimise hoogsast mehhaniseerimisest, kus vili kevadel traktorite abil seemendatakse ja sügisel moodsaimete masinatega — kombainidega koristatakse, meie viljasaagid Nõuk. Liidu saagid ületavad.

Meie põllumees harib oma põldu eraomanikuna. Põllupind on meil kehvem, põld annab meile saaki vaid hoolsa väetamise ja harimise järele. Masinaid on Eestis talupidajal võrdlemisi vähe ja tööd tulevad teostada enamuses oma pere jõuga.

Neis oludes ning tingimustel oli meil mullu keskmiseks rukkisaagiks 15,1 kvintaali hektarilt, Venes aga 11,5 kvintaali. Talinisu saime möödunud talinisu ikaldusaastal 13,2 kv. ha-lt, kuna 1937. a. meie talinisu keskmine saak oli aga 15,4 kv. ha-lt. Nõuk. Venes saadi mullu 15,9 kvint., 1937. a. aga 14,3 kv. ha-lt. Ka suinisu saak ikaldus meil mullu, kuid siiski saime 10,0 kv. ha-lt Nõuk. Liidu 10,3 kv. vastu, kuna 1938. a. meie suinisu keskmine saak tõusis aga 11,1 kvintaalile. Kaerasaak ületab Nõuk. Liidus meie kaerasaagi sellepärast, et meil laialatuslik ikaldus põua tõttu esines. N. Liidu kaerasaagiks oli 12,3 kv. ha kohta, kuna meil see saak oli 10,4 kv. Kuid samal ajal Viru-, Harju-, Viljandi- ja Lõuna-Järvamaal kaerasaak tõusis 14 kvintaalile hektarile.

Kindlamalt ja püsivamalt kõrgemat saaki on ilmutanud Nõuk. Liidus oder, mis seletatav sellega, et meie põllumehed odra on juba rida aastaid täiesti unustusse jätnud. Nõuk. Liidu 15,2 kvintaali asemel on annud meie põllud odrasaagina vaid 10,7 kv. Kuid siiski ei tohi jätta märkimata seda, et Virumaa põllumehed said otri mullu 13,4 ja Harjumaal põllumehed isegi 14,4 kvint. ha-lt ja et alles 1937. a. oli Nõuk. Liidu odrasaak ainult 12,3 kv. ha-lt.

Kaunviljadest tatar, hernes ja uba andsid meil mullu keskmiselt 7,5 kv. ha-lt, Nõuk. Liidus aga 5,0 kv. Kapsa-, porgandi-, naeri- ja kartulikasvatuse on Nõuk. Liidus „Izvestija“ andmeil, võrreldes meiega, veel madalamal.

Uusi tulunduslikke viljasorte Nõuk. Liidus

Tassi teatel Nõuk. Liidus on lõpetatud uute teraviljasortide aretamispiirkondade kindlaksmääramise eelnõu koostamine. Vastavasse komisjoni kuuluvaks osutub rida tähtsamaid akadeemikuid. Möödunud aasta kestel on toimetatud riigi mitmesugustes osades 1.100 katsepõllul vastavaid katseid, kusjuures katsetatud 1914 sorti põllumajanduskultuuridega. Rööbiti selle komisjoniga töötasid probleemi kallal veel 28.000 kolhoosnikut ja agronoomi. Eelnõu järgi määratakse nüüd 21 teravilja kultuuri 460 sordile kindlad kasvatamispiirkonnad. Nende sortide hulgas on 100 uut suure viljakusega sorti.

Seemnevilja näitus

Meie sügiseti peetavatel põllumajanduslikel näitustel esineb sagedasti samal aastal kasvatatud seemnevilja. Muidugi ei saa seda hinnata siis veel sisuliselt, tema külviväärtuse järgi, vaid kui auhindamist toimetatakse, siis ainult kohapealse seemnepõllu ülevaatuse andmete alusel, sest külviväärtuselt hindamiseks pole seeme sagedasti veel küllaldaselt järeלקүpsenud, teiseks pole seeme selleks ajaks isegi pekstud, kuivatatud, puhastatud ega sortitud ja kuigi mõni seemnekasvataja oma tööga nii kaugele jõuaks, siis ei jõua näituse korraldaja lasta teha vastavaid eeltöid, mis seemnevilja väärtuselt hindamiseks vajalikud.

Alates 1914. aastast, kus Eesti Põllumeeste Seltsi juures Tartus asuv Seemnevilja Toimikond korraldas Viljandis esimese eriülesandega näituse, nimelt seemnevilja näituse, algas pööre meie seemnevilja hindamisel. Sellel esimesel seemnevilja erinäitusel hakati seemneid hindama nende külviväärtuse — puhtuse, idanevuse, tera kaalu jne. järgi. Seemnevilja Toimikond pidas 1915. aastal teise seemnevilja näituse Valgas.

Hiljem, 1921. aastast peale algas seemnevilja näitusi korraldama Eesti Sordiparanduse Selts. Tänavu peetav näitus on arvult 18., mis nimetatud Selts korraldanud. Aastate jooksul ära peetud näitustel on seemneomaduste hindamise viisid järjest täienenud ja nõudmised on suurenenud. Esimesed Seltsi poolt korraldatud näitused peeti iga aasta 2—3 linnas, 1927. aastast peale muudeti seemneviljanäitused rändavateks, pidades neid ära raudteevagunites, mis liikusid kas laia- või kitsarööplise raudtee suuremates jaamades, iga aasta 3—4 nädala jooksul, peatudes igas jaamas üks päev. Peale kahe sõiduvaguni, kus näitus korraldatud, veetakse kaasa 2—3 kaubavagunit, kus sees näituse esinend seemneproovide suuremad seemne-

tagavarad müügi jaoks. Näitusele toimub seemnekasvatavate arvel seemnete ostu-müügi vahetaliitus. Niisugused rändavad seemneviljanäitused on ainulaadsed kogu maailmas, nemad viivad kõrge väärtusega seemnevilja tarvitajale kätte, kui mitte koju, siis igatahes sellele õige ligidale.

Näitusele pääseb ainult puhtasordiline seemnevilja, mis on kasvanud erikomisjonilt poolt liigi- ja sordipuhtuse, taimehaiguste ning muude kahjurite poolest ülevaadatud ja vastuvõetavaks tunnustatud seemnepõllul. Igat näitusele saadetud seemneproovi hindab kõige pealt Taimekaitse- ja Seemnekontrolliamet puhtuse, idanevuse ja 1000 tera kaalu poolest. Auhindajad, kes on oma ala eritundjad, hindavad seemnel veel värvust, ühtlust, lõhna, peksuvigu jne. Kõik see sünnib olles teadmata, kelle kasvatatud on seeme. Ka auhindamine, mis toimub eelpool saadud andmete järgi, on salajane. Auhindamise jaoks on iga liigi kohta ise kavad koostatud. Auhindamisest võtavad osa Põllutööministeeriumi, Põllutöökoja, eriseltside jne. esindajad.

Näitusele esinevad kõiksugused seemned, nii teravili, kaunvilja, kiutaimed, heintaimed, söödajuurviljad, aiataimed, kartul.

Senised näitused on suutnud oma ülesannet hästi täita. Seemnevilja näituse ülesandeks on seemneväärtuse, seemnekasvatuse, sordivaliku ja sordiaretuse töö hindamise abil meil kasvatatava külvi- ja sordiväärtuse poolest tõstmine, seemne ning sordiaretuse edendamine, seemnekasvatavate tutvustamine seemneturuga ning kõrgeväärtusliku seemne kättesaadavaks tegemine tarvitajaskonnale. Ühes seemnevilja näitusega korraldatakse iga aasta ka veel mõni teine, enamalt näiteks nisu-, õlleodra-, katseasjanduse-, tänavu umbrohutõrje näitus.

M. P.

Teraviljamajanduse ringvaade

Teraviljakasvatuse väljavaateid välismail.

See uus olukord, millesse asetanud käimasolev sõda maailmamajanduse ja kaubavahetuse kitsendamise näol nii teraviljatootjaid kui ka teraviljakasutajaid maid, on sundinud paljuid riike ja rahvaid muretsema tõsiselt tuleviku pärast. Eriti muretsünnitavaks probleemiks tuleviku suhtes on kujunenud sõja mõjul halvenenud töajõu küsimus. Juba enne sõja puhkemist rida teravilja tootvaid maid kannatasid tõsiselt töökäte vähesuse all. Nüüd aga, mil Euroopa kistud sõtta ja riigid tõmmanud hulga mehi põldudel sõjarindele, on olukord aga veelgi halvemaks muutunud.

Kuid sõdijaid vaevab veel teine mure. Nii Inglismaa kui ka Saksamaa ja Prantsusmaa ei ole end senini ära elatanud omast viljast, vaid seda on tulnud sisse vedada väljastpoolt. Nii peetakse sõdijatest riikidest kõige halvemas seisukorras olevaks Inglismaad, keda omamaa saadused ainult 25 prots. ulatuses rahuldada suudavad. Üksi teravilja tuleb Inglismaal 4,418 milj. tonni suuruse aastatarvituse juures 3,843 milj. tonni sisse vedada, rääkimata muudest toiduainetest, nagu lihast, võist, aiaviljast, suhkrust, teest, kohvist j. t., mida kas suuremalt osalt või isegi täielikult väljast sisse vedada tuleb.

Kuigi Inglismaa paremuseks on, et tema varustajaiks on peamiselt just ta oma asumaad ja ta pealegi maailmas suurima kaubalaevastiku omab, mille osatähtsus mullu suvel 17,9 miljoni bruttoregistertoni juures maailma kaubalaevastikust ligikaudu 26 prots. moodustas, Saksamaa kaubalaevastik samal ajal 4,5 miljoni br.-reg.-tonni juures ainult alla 7 prots. suuruse osatähtsuse omab,

ei saa tähendamata jätta siiski, et praeguse hooga meresõja juures ka Inglismaa väljastpoolt toiduainetega ja teraviljaga varustamine väga raskeks osutub.

Kuid ka Saksamaa, kes alles hiljuti väitnud, et majanduslikult ta on praeguses sõjas täiesti võitmatu, kuna varematal aastatel loodud 8,6 miljoni tonni suurustest teraviljatagavaradest ja sellele möödunud aastal lisandunud heast lõikusest, praegu tagavaraks olevat veel 7 miljonit tonni vilja, on sundinud oma elanikke leivatarvitamise piiramisele.

Et arendada põllumajandustoodangut, tahab Saksamaa kindlustada põllumajandusele vajalikku töajõudu, rakendades tööle põldudel sõjaväes puhkust saavad varemalt põllumajanduses tegelnud isikud, enam kui miljon poola maatöölisi ja neile lisaks veel sõjavangid.

Saksamaalt üldiselt paremas seisukorras olevaks toiduainetega varustamise suhtes tuleb pidada Prantsusmaad, ehkki küll ka Prantsusmaa sama palju toiduaineid sisse vedama on sunnitud kui Saksamaa. Sisseveo suhtes oleks Prantsusmaa eriti soodsas olukorras oma asumaade tõttu, kes kaugelt palju rohkem toota suudavad kui emamaa seda tarvitada suudab. Võrreldes maailmasõja ajaga, oli juba 1937. a. asumaade väljavedu teravilja ja jahu osas Prantsusmaale 60 prots. võrra suurenenud ja paljude muude toiduainete osas isegi 200—500 prots. võrra. Üksi Indo-Hiina võib katta 96 prots. emamaa riisi- ja 79 prots. maisi tarvidusest. Ja kui maailmasõja ajal Indo-Hiinast veeti Prantsusmaale 280.000 tonni ulatuses teravilja, peamiselt riisi, siis praeguse asumaade ministri Georges Mandeli poolt on tehtud ülesandeks Indo-Hiinale varustada emamaad juba 1.600.000 tonni teraviljaga. Kaubaveoks omab Prantsusmaa 2.973.000 br.-reg.-tonni suuruse kaubalaevastikku, olles 5. kohal maailmas oleva Saksamaa järele oma kaubalaevastiku suurusega 8. kohal maailmas.

Kuid nende püüete kõrval, mis suunatud sõdivates riikides endavarustamise eesmärgil teraviljatoodangute sõjaeelsel tasemel hoidmiseks, ei ole olukord kaugeltki kerge ka paljudes erapooletutes riikides, nagu näiteks Belgias, Hollandis, Helveetias ja mujalgi. Neis riikides on mobiliseeritud hulk mehi püsside alla, et igaks juhtumiks olla valmis oma maad võimalikkude vaenulikkude sissetungijate vastu kaitsma. Kõik see on kiskunud ära ka seal põldudel hulga töajõudu. Samuti ei ole ka neis riikides sõjaaegsete keeruliste transpordiolude tõttu välisvilja sissevedu kuigi kerge.

Samal ajal küll maailma suured viljaaidad Argentiinas ja Kanadas võivad toota vilja endiselt määratu hulgal, kuid on kindel, et suur osa sellest viljast ei pääse enam Euroopasse.

Nii omandab tänavune lõikus kõigis maades määratu suure tähtsuse, sest igapäevane leib on suurema osa kultuurrahvaste peatoiduaineks. Ning millist saaki suudab anda põld, selliseks kujuneb ka selle rahva majanduslik kandejõud järgmiseks aastaks. Nii on olnud see juba harilikudel sõjavabadel aegadel, kuid veelgi tähtsamaks osutub see sõja-aegadel, sest nälgi ja vaesus murravad kui kõige vägevamad relvad ka kõige kergemini rahvaste vastupanuvõimet.

Teraviljatootmise päevamuresid Eestis.

Tänavu on ka meil Eestis päevakorrale kerkinud teraviljatootmise alal rida muresid, ja küllaltki tõsiseid. Kuigi meie sõjast otseselt haaratuks ei osutu ja meil õnneks vajadust pole olnud ohverdada töökäsi, on siiski ka meil põllumajanduses töökäte puu-

dus tõsist raskust tekitavaks kujunenud. Üheks põhjuseks peetakse, et linnade ehitamise ja tööstuste asutamise tõttu inimesed maal linnadesse valgunud, mille tõttu üksi Tallinnas viimase 4—5 aasta jooksul elanike arv ca 10.000 võrra kasvanud ja tööstustes tööliste arv 1934. a. 30.000 tööliste pealt 1938. a. ca 60.000 peale tõusnud, seega 100 prots. võrra. Need inimesed on kõik maal läinud, kelle asendajaid olnud maal paari suve jooksul ainult 2.000—3.000 poolakat. Selle tõttu on ka maal tekkinudki tööjõu puudus ja palgad tõusnud palju järsumalt ja kiiremini kui maapidamise tulud.

Et aga meil selge, et vaatamata praegu valitsevatele ebasoodsatele oludele meil hoolitseda tuleb püsiva põllumajanduse toodangu eest, kuna meie umbes 600.000-pealisest põllumajanduse alal töötava rahva toodangust ja ostujõust ripub ära suurel määral kogu meie tööstus ja kaubandus siseturu osas, aga väga suurel määral ka meie väliskaubandus ekspordi osas, siis on hakatud lahendusi otsima meie tootmisvõime säilitamiseks põllumajanduse alal. Põllumajanduskonventidest, kus töökäte puuduse lahendamine eriti akuutseks päevaküsimuseks olnud, osa konvente on soovitanud võimaluse korral välis-tööliste piiratud arvu sissetoomist. Mitmeski konvendis on nõutud sundlikku tööteenistust 16—18-aastastele noortele, üllõpilastele, sõdurite põllutööde hooajaks sõjaväeteenistusest vabastamist jne. Üldisemaks nõudmiseks on olnud, et põllutöid suurema- ulatuslikumalt mehhaniseeritaks, riiklikke ja oma- valitsustöid suvisel põllutööde hooajal piirataks, inimeste maalt linna valgumist pidurdataks, põllutöö- listele kiire korras samasuguseid sotsiaalsoodustusi kindlustataks, mis kasutatavad praegu teiste alade töölistel, ja et otsustavamaid samme astutaks maa- tööliste korteriolude parandamiseks.

Missuguse konkreetse kuju ka üks või teine konvent oma nõudmistele püüdnud anda, on üldiseks sooviks põllumeestel, et valitsusasutused kindlaid samme astuks kevadeks põllumajandusele vajalikul määral tööjõudude saamise kindlustamiseks. Üldisemas ulatuses on leitud, et vabade tööjõudude sunniviisiline juhtimine vajalikesse piirkondadesse praegusel ajal siiski sobiv pole.

Olemasolevail Põllutöökoja andmeil vajatakse suveks kuni 4500 suvetöölist. Mis puutub aga välis- töölistesse, siis nende tarve oleneb sellest, kas meie maa-alal asuvas Nõuk. Liidu baasides algavad suvel ehitustööd ja kui suures ulatuses. Kuna enamik möödunud suvel Eestis töötanud põllutöölistest oli pärit Vilniuse maakonnast, milline Nõuk. Liidu ja Leedu vahel jagati, siis on lootusi Leedu Vilniuse maakonnast teatud arvu põllutööliste saamiseks. Senini piirdus meie põllutööliste puuduse lahenda- mine aga just pikema aja peale palgatavate pere- konnaga leedu põllutööliste arvel. Nagu nüüd aga selgunud, vajavad meie talud siiski peamiselt valla- lisi välis-töölisi ja ainult suvehooajaks, kuna raske- nenud põllumajandusliku olukorra tõttu võimalik pole pidada aastamoonamehi ega leidu neile ka va- jalikke töölistkortereid, isegi mitte eriruumi. Selle- pärast perekonnaga leedu põllutöölisi on nõutud kogu riigi kohta ainult veidi üle 300. Nüüd on asu- tud selgitama, kas ei leidu võimalusi Leedust meie taludele vastuvõetavamate vallaliste tööliste saami- seks. Kuna Leedus olemas võrdlemisi suurel arvul poola sõjapõgenikke, kelle toitlustamine ja ulualla paigutamine Leedu valitsusele suuremaid raskusi te- kitab, siis on kaalutud ka, kas ei oleks võimalik neid sõjapõgenikke kasutada meil põllutöölistena.

Teiseks tähtsaks asjaoluks, mis meie teravilja- tootmist käesoleval aastal pidurdavalt mõjutada, eriti saake alla kiskuda võib, osutub kunstväetiste

kasutamisevõimaluste lahendamine kevadeks. Tä- navu on vähe neid orasepõlde, kuhu poleks vaja ke- vadel külvata lämmastikväetisi. Talivilja orased läksid sügisel kogu riigis üldiselt nõrgana talve alla ja kevadel on neile tingimata vaja õigeaegset läm- mastiku pealiskväetust. Kuid ka teisi kunstväetisi vajatakse tänavu suuremal määral, eriti uudismaa- dele rajatud kasvupindalade jaoks.

Sõjast tingitud olukorra raskeks kujunemise tõttu põllumajanduses on leitud aga, et tänavu kunstväetiste tarvitamine vägagi küsitavaks võib kujuneda, kui vastavad asutised kevadeks kiirekuju- lisi samme astuda ei suuda raskuste lahendamiseks. Oluliseks osutub siin just põllumajanduses osteta- vate ja sealt müüdivate saaduste hinnavahe, nn. hinnakäärde korraldamine.

Ja see põllumajanduse ostuainete hindade prob- leem ähvardabki käesoleval aastal meie teravilja- tootmisele saatuslikuks kujuneda, kui seda enne ke- vadist põllutööde hooaega õigeaegselt ja kiirekuju- liselt lahendada ei suudeta. Lahendamist peetakse eriti hädavajalikuks ka veel selle tõttu, et rööbiti os- tuainete hindade tõusuga on arenenud ka põllutöö- liste palkade tõus. Müügiainete hindasid põlluma- janduses kõrvutades palkade kujunemisega, nähtub, et palgad on tõusnud märksa kiiremini. Talusaa- duste müügihinnad viimaste arvestuste järgi on lei- tud 24 prots. madalamad 1929. a. hindadest, kuid põllutööliste palgad ületavad praegu 1929. a. palkade taseme 16 prots. võrra, olles kriisiaegse madalseisuga võrreldes tõusnud 112 prots., kuna müügiainete hin- dade tõus vastavalt vaid 60 prots. Põllutööliste palkade kujunemine käesoleval aastal ähvardab kindlasti veelgi tõusta, kui ei leita võimalusi välis- tööliste saamiseks või sisemaiste põllutööliste saadavuse soodsamalt lahendamiseks.

Sellepärast põllumeeste konvendid tekkinud raskusi hinnates on seadnud üles nõudmised, et põllumajanduses tarvisminevate esmajärguliste os- tukaupade hinnad valitsuse poolt normeeritaks ja et seda esmajoones tehtaks just kunstväetiste hinda- dega. Kuigi põllumajandusasutiste poolt on väide- tud, et ka kallite hindade juures mingil tingimusel kõne alla ei tohiks tulla kunstväetiste ärajätmine, on põllumeeste konvendid leidnud, et praeguse põl- lumehele kahjulikuks kujunenud müügi- ja ostu- kaupade hindade vahekorra juures, mil kõik sum- mad just hädavajalikkude elatistarvete ostmiseks ära kuluvad, põllumehele enam kuidagi võimalusi pole hinnas ümmarguselt kuni 30 prots. võrra tõusnud kunstväetiste ostmiseks. Kui riigivõim appi ei rutta ja raskusi vältida ei aita kunstväetiste hindade nor- meerimisega, siis võivad kunstväetiste vähese tarvi- tamise tõttu tagasi minna kogu meie põllumajandus- lik toodang, tekitades miljonites kroonidesse ulatuva põllumajandusliku kahjusumma, mis haa- raks ja kannatama paneks kogu meie rahvamajanduse. Eelkõige on soovitud, et Põllutöökoja samme astuks kunstväetiste hindade kindlustamiseks vähe- malt möödunud aasta esimese poole tasemele, mis olid praegustest hindadest 11—33 prots. võrra ma- dalamad. Lätis näiteks on kunstväetised juba mit- mendat aastat hinnas odavamad kui meil ja on müü- gil kõigis raudteejaamades ühtlase hinnaga. Seda nimelt juurdemaksudega Läti valitsuse poolt kunst- väetistele, missuguse mooduse maksmapanemist soo- vitakse ka meil. Kuna lämmastikväetised tänavu senini hinnas kõige vähem tõusnud, mis eriti sügisel nõrgaks jäänud taliviljaoraste abistamisel rõõmus- taval viisil ülepääsmatuid raskusi ei tohiks valmis- tada, siis eriti nõutakse põllumeeste poolt superfos- faadi hindade viimist kevadeks möödunud aasta ke- vadiste hindade tasemele.

Hinnas on tõusnud kunstväetistest tänavu: superfosfaat — 33 prots., kaalisoolad — 22 prots., nitrofoska üle 16 prots., lubisalpeeter — 12 prots., väävelhapu-ammoonium — 11,6 prots. ja tsilli salpeeter — 11 prots. Kuid kevadeks ja suveks kardetakse veelgi suuremat hinnatõusu.

Suurenenud külvipindalade tõttu vajatakse kunstväetisi meil tänavu tunduvalt rohkem kui mullu, nimelt: superfosfaati 650.000 kvintaali 4,7 miljoni krooni väärtuses ehk rohkem mullusest 140.000 kvintaali, kaalisoola 120.000 kvint. 1,7 milj. kr. väärtuses, ehk 20.000 kvint. mullusest rohkem, lubisalpeetrit 36.000 kvint. 595.800 kr. väärtuses, tsilli salpeetrit 15.000 kvint. 258.750 kr. väärtuses, lubiammoonsalpeetrit 6.600 kvint. 134.050 kr. väärtuses, väävelhapuammooniumi 7.000 kvint. 117.250 kr. väärtuses ja nitrofoskat 2.000 kvint. 56.000 kr. väärtuses. Neist ainukese väetisena vajatakse lubiammoonsalpeetrit mullusest vähem. Üldse vajatakse tänavu kunstväetisi 7.584.350 kr. väärtuses ehk 1.613.350 kr. väärtuses mullusest rohkem. Kui hinnad veelgi tõusevad, siis tänavu kunstväetiste kulutatav hinnavahe kujuneb veelgi suuremaks.

Et kunstväetistest superfosfaat suure kasutamise tõttu meil kõige rohkem raha nõuab ja ta hinnas ka kõige rohkem tõusnud, siis ongi eelkõige nõutud just superfosfaadi hinna kindlustamist 1939. aasta kevadise hinna tasemele, kuna vastasel korral eriti karta oleks saakide tagasimineku uudismaadel. Et nüüd ära langenud juurdemaks võlt, siis on soovitatud või juurdemaksust vabanenud rahalisi summasid kasutada just praeguse superfosfaadi hinnataseme allaviimiseks, kooskõlase põllumehe tegeliku olukorraga ja ostujõuga.

Järgmiseks tähtsaks probleemiks meie teraviljakasvatuse korraldamisel osutub kevadise seemnevilja küsimuse lahendamine. Rääkimata täisväärtusliku ja puhtasordilise viljaseemne kasutamisest, ähvardab meil paljudes kohtades puudus tulla isegi tavalisest külviseemnest. Harilikult suuremat tarvidust on näha ette viki- ja söödaherne seemnele, kuna paratamatult vajalikuks osutub eeloleval kevadel segavilja külvide laiendamine. Mullu ikaldus segavilja saak eriti Lõuna-Eestis, kus sellepärast ka viki- ja söödaherne (peluski) seemnetagavarad harilikult väiksemad. Soovitatud on põllumeeste omaalgatus vajalikkude seemnete ostu-müügi vahetalituse teostamiseks. Viki- ja söödaherne seemet leidub müügiks Põhja-Eestis, eriti Viru- ja Järvamaal, osalt aga ka Pärnumaal. Ka seemnemüügi äridel oli aastate lõpul mõningaid tagavarasid viki ja peluski seemet, kust müüdi 18—20 snt. kg.

Viki-herne-kaera segatise kasvupindalade laiendamine osutub meil kevadel paratamatult vajalikuks, et katta põlluheina puudujääke. Halbade talvitamisolude tagajärjel 1938.—1939. a. talvel hävis ristikein, mille tõttu ei saadud 1939. a. ristikeinaseemet. Pealegi hävisid mullu ka kevadised ristikeinakülvid. Peale viki- ja hernesemne tuleb üksikutes piirkondades osta kevadel ka muude suveviljaliikide seemet.

Et põllupidajatele rahaliste takistuste tõttu võimatuks ei osutuks kevadel vajalikkude külviseemnete, nende hulgas ka heinaseemnete ostmine, on maatulunduskapitalist kevadiseks seemnevilja erilaenuks määratud 300.000 krooni.

Kuigi sõjaolude tõttu ka meil raskusi ja päevamuresid esile kerkinud, ei peeta olukorda siiski eriliselt kartuse ja kurtmiste vääriliseks. Konjunktuurinstituudi põllumajandussektiooni juhataja agr. J. Kukruse andmeil meie põllumajandusse investeeritud kapitali tasuvus ei jäägi väga palju maha tööstuskapitali tasuvusest, kui arvestamata jätta väike-

talud. Üllatusuudisena agr. J. Kukrus oma uurimuste põhjal on väitnud, et meie põllumajanduses mitte Euroopa mahajäänumate maade hulka ei kuulu, vaid just arenenumate hulka. Meist ees olevat põllumajanduslikus arengus vaid kaks-kolm Euroopa riiki. Teraviljakasvatusele töötab kasuks tulla meil eriti aga hoogne uudismaade ülesharimine. 1934. aastast kuni senini on meil üles haritud 70.000 ha uudismaid. Kui arvestada igalt uudismaa hektaarilt 165 krooni, siis on senise uudismaaharimise tagajärjel saadud enamtulu aastas 11 miljoni krooni. Üksi möödunud aastal on 18.000 talus uudismaid üles küntud 22.000 ha., mille eest põllupidajale preemiaks antud 700.000 kr. ümber.

Eestis töötab 780 veeühingut, kelle liikmeks 30.000 põllumeest, kes veeühingute kaudu ja abil kuivendamisele võtnud 250.000 ha maad. Üksi mullu kaevati 300 km uusi veejuhtmeid. Kevadel asub tööle 550 traktorijaama, neist 100 uut. Üldse on kavatsuseks tööle rakendada veel 450 uut põllukünni adrajaama, nii et edaspidi traktorijaamade üldarv 1000 peale tõuseks. On ju meil praegu eraisikutel ja ühingutel maal kogusummas 1300 traktorit, milledest kolmandikku võiks rakendada põllukünnijaamade teenistusse. Siis on asutamisel veel 500 ühismasinajaama umbes 30 erisuguse põllundusmasinaga ja tööriistaga, et lahendada edaspidiseks inimtööjõu puudust. Kuigi iga sarnase ühismasinajaama asutamine nõuab 70.000 kr. ümber, peetakse niisuguse moodusega põllumajanduse mehhaniseerimist siiski kõige otstarbekohasemaks. Väidetakse, et neil leidub kaugelt üle miljoni hektaari maad, mis tuleks kultuuri alla võtta. Ja kaugeltki teostamatu ega unistusena ei tulevat võtta meie põllumajandusliku toodangu kolmekordistamist, nii et toodangu väärtus tõuseks aastas 600 miljoni kroonile. Kõigeks selleks vajavat põllumajandus meil aga tungivalt mehhaniseerimist. Skandinaavia mehhaniseeritud põllumajanduses olevat kogusaak ühe töötaja kohta 3—5 korda suurem meie omast. Meil tulevat aga taludes masinate puuduselt teha inimestel palju ränka ja asjatut tööd, eriti teraviljatootmise ajal.

Põllutööliste olukorra parandamiseks ja nende kinnitamiseks rohkem maa külge on loomisel tänavu 63 töölikorterit, mille arvu edaspidi veelgi suurendada tahetakse. Samuti organiseeritakse põllupidajate eneste töölikodude loomist. Seejuures on silmas peetud, et töölikodu peab saama iseseisev ja olema varustatud peale elamu ka veel vajalikkude kõrvalhoonetega, aiaga ja väikese põllumaalapiga.

Kuna ühtlasi jätkatakse rea uudismaa-asunduste rajamist, sadade viisi asundustalude väljandmist, rohkearvuliselt väikekohtade loomist kaluritele ja käsitöölisele, siis kõik see sunnib otsust tegema, et

meie põllumajanduslik areng hoogsalt jätkumas ja senisest isegi süvenemas on.

Uute külvipindalade juurdetulek avab uusi võimalusi ka teraviljakasvatuse laiendamiseks ja meie teraviljamajanduse kindlustamiseks, kuna põllumajanduse mehhaniseerimise kaudu võimalikuks saab töö produktiivsemaks muutumise.

Kõik sarnased uuendused viivad ikka rohkem lähemale silme ees seisvale eesmärgile — põllumajandussaadete kolmekordistamisele.

Möödunud aasta teraviljasaakide tegelik suurus ja väärtus.

Mis puutub meie möödunud aasta teraviljasaakidesse, siis Riigi Statistika Keskbüroos valmi-

nud lõplikkude kokkuvõtete järgi on nüüd selgunud, et need saagid oma tegelikkuses möödunud aastal avaldatud eelkokkuvõteteist märksa suuremaiks osutunud. Saagi suurenemine on ilmnenuud pea kõigi viljaliiikide juures. Võrreldes eelmise 1938. aastaga, on möödunud aasta saakidest suuremaiks osutunud rukki, talinisu ja segavilja saagid. Nii on eelmise aastaga võrreldes suuremat saaki andnud segavili 34,5 prots., rukis 21 prots. ja talinisu 6 prots.; talinisu isegi hoolimata sellest, et kasvuaasta, eriti aga just 1938.—39. a. talv talle ebasoodsaks osutus. Suurelt osalt põhjustas ka talinisu suurema saagi eelmisest aastast 14,2 prots. võrra suurem kasvupindala.

Eelmisest aastast väiksema saagi on andnud aga suinisu, nimelt 6,2 prots. võrra, kuigi kasvupindala suuremaks osutus. Taha on jäänud eelmise aasta saagist 15,4 prots. võrra ka kaer, 6,9 prots. võrra oder, kuna kaunvili ja tatar isegi 31,1 prots. võrra väiksema saagi andnud.

Saakide suurusest mullu ja eelmisel aastal annavad ülevaate alljärgnevad andmed.

Toitevilijad	1939. a.	1938. a.	% % rohkem või vähem
Rukis	227.700 tn.	187.000 tn.	+ 21,0 %
Talinisu	41.300 „	38.700 „	+ 6,0 „
Suinisu	43.900 „	46.800 „	- 6,2 „
Kaunviljad ja tatar .	6.200 „	10.000 „	- 31,1 „
Kokku toiteteraviljad	319.100 tn.	282.500 tn.	+ 13,0 %

Söödateraviljad	1939. a.	1938. a.	+ rohkem - vähem
Oder	90.000 tn.	96.700 tn.	- 6,9 %
Kaer	149.400 „	176.500 „	- 15,4 „
Segavili	150.100 „	111.600 „	+ 34,5 „
Kokku söödateraviljad	389.500 tn.	384.800 tn.	+ 12,2

Et segavilja kogusaak 38.500 tn. võrra suurenenud, on tingitud peamiselt segavilja kasvupindalade suurendamisest umbes 50 prots. võrra, kuna ikaldunud ristikehnapõldudele kevadel kõikjal segavilja külvati. Kuid odrasaak langes mullu 6.700 tn. ja kaerasaak 27.100 tn. võrra.

Suiviljasaakide ikaldumise tõttu põuasuve mõjul, kusjuures Lõuna-Eestis isegi segavili ikaldus, jäi tunduvalt väiksemaks ka põhusaak.

Riigi Viljasalve ülesandel on Jõgeva sordikasvandus välismaade eeskujul hinnanud viimastel aastatel ka meie teraviljasaake kvaliteedi poolest, selgitades seejuures ka üksikute viljasortide sobivust meie oludes. Nüüd lõpule viidud katsete põhjal on selgunud, et kvantitatiivse ikaldusega ei käinud kaasas möödunud aastal mitte kvaliteedi langus.

Rukkisaak osutus möödunud aastal üldiselt heaks, peale puhtuse, mis on kergesti parandatav. Mahukaal oli rukkisaagil tunduvalt parem kui eelmistel aastatel. Sama hinnang langeb osaks ka talinisu. Proovide ja põllumeestelt kogutud andmete põhjal märgitakse, et 1939. a. saagirikkamaks talinisuordiks oli endiselt Kuusiku nisu, kvaliteedilt jääb aga paremaks Luunja nisu. Nisu tavalisest kõrgema väärtuse põhjustajaks oli kuivi kasvuaeg.

Toiteteravilja hinnad maailmaturgudel.

Teraviljahindade liikumise jälgimine maailmaturul ei oma praegu küll eriti suurt praktilist väärtust selles mõttes, et erakorraliste olude tõttu ei ole müügi-ostuvõimaluste kasutamine meil endiste tingimustega võimalik. Küll aga võimaldab hindade liikumise jälgimine siiski teatavat hinnangut üldisele põllumajandusseisundi kujunemisevõimalustele ning orienteerumist muutunud olukorras.

Vaadeldes teraviljahindade liikumist maailmaturul, nähtub, et sõda tõi kaasa ka hindade kõvenemise. Kui 1938. ja 1939. a. kuni juulini avaldus teraviljahindade kujunemises endiste suuremate tagavarade ja viimaste aastate hea lõikuse tõttu langev suund, toimus septembris tunduv tõus. Nii kõvenes näiteks nisuhind maailma tähtsamatel turgudel (Winnipeg, Chicago ja Buenos Aires) — 30 prots. ning mais (Buenos Aires) — 30 prots. võrra. Oktoobris aga avaldus hindade kujunemises uuesti langev suund ning teraviljahinnad maailmaturul olid oktoobri lõpul vaevu 10 prots. kõrgemad kui augustis. Novembris püüsid hinnad üldjoontes oktoobri tasemel.

Arvestades vanade tagavarade kõrgseisu ja 1939. a. head saaki, pole sõda teraviljakaubanduses seega hindu eriliselt mõjutada suutnud. Need jäid aasta lõpul eelmisest aastast isegi madalamale. Ainult teravilja sisseveomais on hinnatõus septembrist alates märkimisväärsemaks osutunud, mille arvatavaks põhjuseks suuremate ostude tegemine mõnede Euroopa riikide poolt, kuna ostuhindadele lisandunud sõjast tingitud veokulude kallinemine, prahtide tõusmine sõjariisiko protsendi suurenemise, kindlustuste kallinemise jne. tõttu. Sõjast tingitud lisakulutused ongi siis teraviljahindu sõdivate poolte turgudel tõstnud. Samalaadne hinnatõus on tabanud ka neid erapooletuid riike, kes sunnitud oma teraviljasaadetiisi toimetama kohale läbi sõdapidavate poolte kontrollitavate alade.

Kuid suurte tagavarade olemasolu teraviljatootvais mais ja nende tagavarade suuremaulatlikum soetamine ka sõdivates riikides ei luba karta toiteteravilja puudust ega lase kerkida sõja mõjul ka teravilja hindu. Detsembri algupoole teraviljahinnad Põhja-Ameerika Ühendriigis kui ka Kanadas näitasid küll tõusutendentsi mõningate suuremate partiide ostmise tõttu Euroopasse, kuid üldiselt jäi ka seegi hinnatõus tagasihoidlikuks. Aasta lõpul pühade ajajärgul valitses maailma teraviljaturgudel aga täielik vaikus ja rahulik olukord, kuna eriliselt suured tehingud puudusid.

Käesoleva aastaga algas maailma teraviljaturgudel aga isegi hinnalangus ja seda kõigi teraviljaliiikide, samuti kui maisi juures. Jaanuari lõpupoole näitas küll veidi elavnemist väikesekujulise hinnatõusuga, et siis kuu lõpuks jällegi hinnaalandust ilmutada, mis Ameerika börside andmeid ümmarguselt 1 prots. suurusena esines. See hinnalangus kestis ka veel veebruari algusnädal. Veebruari teisel nädalal jäi hinnalangus seisma ja nisuhindade juures ilmnis hindade tõus. Samuti tõusis ka maisi hind.

Mis puutub kokkuvõttes välisturgude teravilja kaubandusse ja hindadesse, siis, kuigi vanad tagavarad ja hea saak kaasa tõid möödunud aastal languse hindades ja need hinnad kuni käesolevani tunduvalt kõikumist ilmutanud, on nad siiski sõja mõjutusel tänava üldiselt kõikjal kõrgemaks kujunenud kui olid seda möödunud aasta samal ajal. Suurem on olnud hinnatõus nisul ja väiksem rukkil ning maisil. Ka viimased nädalad on ilmutanud välisturgudel teraviljahindade tõusu.

Siseturu teraviljakaubandus ja hinnad.

Siseturu teraviljakaubanduse alal on valitsenud sest saadik, kui lõppes riiklik viljaost möödunud sügisel, täielik tagasihoidlikkus. Müükide tagasihoidlikkus on olnud tingitud aasta lõpukuul halbadest teede- ja ilmastikuoludest, käesoleva aasta algul aga just halvadest ilmastikuoludest, nimelt püsivast tugevast pakasest. Sisemaa turud on olnud pakase tõttu kogu talvel rahvakehvad ja mitmelgi juhul on pakase mõjul turud hoopiski ära jäänud.

Kohati on sarnase vähese teraviljamüügi tõttu tõusnud ka teraviljahinnad, eriti linnades, kus vähem veskeid ja viljaladusid. Nii on märgitud hinnatõusu rukki ja odra, kuid ka muude teraviljaliikide juures.

Kuna jõusöötade turg tänavusel talvel kõrgete hindadega ja vähese jõusöötade saadavusega erilist huvi äratanud loomakasvatuse alal just kodumaa teraviljasaaduste vastu, siis paljudeski kohtades on olnud kurtmisi ka viimaste müügilt otsalõppemise kohta. Toiteviljade jahvatussaaduste vastu tekkis elavnenud nõudmine aastavahetusel pühade puhul, missugune nõudmine on uuesti elavnenud kevadpühade tõttu. Söödaviiljade jahvatussaaduste nõudmine kujunes elavamaks aga veebruarist alates. Selle tõttu on tõusnud ka jahvatussaaduste hinnad. See on tingitud olnud eriti sellest, et talumehed ise ebasoodsate tee- ja ilmastikuolude tõttu linnaturgudele kauplemine pole pääsenud, vaid teraviljakaubandus tänavu talvel peamiselt turukauplejate ja viljäreide käes seisnud ja hinnatõusud neist olenenud.

Kui oktoobri lõpul 5 tähtsamal turul (Tartus, Narvas, Rakveres, Pärnus ja Viljandis) maksis rukki 15—17 snt., nisu 18—22 snt., oder 13—15 snt. ja kaer 9—12 snt. kg, kusjuures kallimaks osutus ru-

kis Narvas, nisu ja kaer Pärnus ning oder Tartus, siis veebruari algul maksid samadel turgudel: rukki 16—20 snt., nisu 20—21 snt., oder 16 snt. ja kaer 11—14 snt. kg. Seejuures kõige kallimat hinda on maksnud rukki jällegi Narvas, samuti kui kaer, nisu Tartus ja oder Pärnus. Tallinnas maksis vili veebruari algul (sulgudes oktoobrikuu hinnad): rukki 20 (19) snt., nisu 25 (23) snt., oder 18 (17) snt. ja kaer 14 (14) snt. kg. Veebruarikuu jooksul teraviljahinnad hulгимüügil ei muutunud, küll aga ilmes hinnatõus kohati jaotimüügil ja seda peamiselt rukki ja odra juures.

Rukkijahu, mis maksis oktoobri lõpul üldiselt 18—19 snt., Tallinnas aga 20 snt. kg, jäi hinnas üldiselt ka veebruari algul samale tasemele. Poole sendi võrra on märgitud hinnatõus vaid Pärnus ja 2 sendi võrra Narvas, kus rukkijahu kilohind tõusnud samuti 20 sendile, nagu olnud seda Tallinnas. Nisujahu hind on jäänud Tallinnas endiselt 30 sendile, samuti Pärnus 27 sendile, Tartus 30 sendile, tõusnud aga Narvas 26 sendilt 28 sendile.

Et meil laod rukist täis, seda eriti möödunud sügisel eriti suureks osutunud rukkimüügi tõttu talupidajate poolt „Riigi Viljasalvele“, ja ka eraturule rohkesti rukist müüdud, siis leivavilja sissevedu meil vajalik pole. Sama on maksev ka nisu kohta, mida „Riigi Viljasalvele“ mulu eelmisest aastast küll märksa vähem müüdi, kuid mille kogusaak karta ei lase nisujahu puudust enne uut lõikust. Kui tee- ja ilmastikuolud paranevad ja maameestel teravilja ja selle saadusi linnaturgudele tuua võimaldavad, saab stabiliseeritud senisest kindlamini jällegi ka hindade seis, kuna maal vilja aitades veel müügiks tagavaraks.

E. L.

Seadusandlus ja maksundus

Maksustamisel hindamise teel peavad olema konkreetsed hindamisalused

Riigikohtu põhimõtteline otsus

Teatavasti võivad ärimaksustamise jaoks mittearuandva ettevõtte juures, maksustamisaluste kindlakstegemiseks, maksuasutised arvestada äriraamatute andmeid, kui need äriraamatud on korralikult peetud ja nende andmed vääriavad usaldust, vastasel korral toimub aga maksustamine hindamise teel Maksustamiskorralduse seaduse § 61 põhjal. Kuna meil suuremas osas toimub maksustamine mitte äriraamatute alusel, siis on see seaduse eeskiri eriti olulise tähtsusega, mispärast ei ole ülearune selle juures pikemalt peatuda.

Maks. korr. seaduse § 61 kõlab järgmiselt: Kui ei lähe korda hankida maksu määramiseks vajalikke otseseid andmeid või kui need pole usaldusväärsed, siis määrab inspektor maksu õiglase hindamise teel andmete põhjal, mida on läinud korda koguda, kasutades ühtlasi asjakohaseid võrdlusi teistes samalaadilistes asjades kindlakstehtud andmetega, samuti ka tarbekorral asjatundjate arvamusi. Kuna äri- ja tulumaksustamise alal teostavad maksustamist maksukomisjonid, siis omavad nad samad õigused.

Iga hindamise juures omab tähtsust hindaja subjektiivne veene. Seega hindamine on teataval

määril südametunnistuse asi, nagu see nähtub ka seaduse tekstist, mis nõuab „õiglast hindamist“. Kuid sealjuures seab seadus sellele subjektiivsele veendele siiski ette piirid. Nimelt peab hindamine rajanema andmetel. Niisugusteks andmeteks võivad olla andmed, mida maksuametil on korda läinud koguda maksustatava ettevõtte enese tegevuse kohta, näiteks — ettevõttes tegutsevate isikute arv, tööstusettevõttes toormaterjali väärtus, ettevõtte omaniku avaldused mujal (näit. tuluteadaandes) ettevõtte puhtatulukuse kohta jne., jne. Samuti võidakse tarbekorral rajada hinnangut maksustamisaluste kohta võrdlusele teiste samalaadiliste ettevõtetega ja isegi kasutada asjatundjate abi.

Leiab tunnustamist tõsiasi, et iga norm saab oma õige sisu alles selle ellurakendamisel ja tõlgendamisel selleks seatud asutuste poolt. Seda võib öelda ka MKS § 61 suhtes. Kui see norm meil kehtima hakkas, kalduti esialgul seda normi maksuasutiste ja selle kaebeinstantsi — maksupeakomitee — poolt tõlgendama subjektiivset momenti liialt esile tõstes. Riigikohus oli korduvalt sunnitud temale esitatud kaebuste puhul esiletõudnud subjektiivset momenti tagasi tõrjuma ja andma oma otsustes seletusi, milledes rõhutati vajadust objektiivsete andmete järele. Nii näiteks seletab Riigikohus juba 1932. a. (RAO 798-II-32 ja 941-II-32), et maksupeakomitee ei või oma teadmiste ega maksupeakomitee liikmete subjektiivsete arvamuste põhjal otsust teha, vaid otsus tuleb rajada objektiivsetele andmele. Lisaks sellele nõuab Riigikohus oma

otsustes 1934. a (RAO 144 — II 34 j.t.), et andmed, millede põhjal on hindamist toimetatud, peavad olema teatavaks tehtud asjaosalistele, kui ka järgmistele asja otsustajatele instantsidele. Nii on nõutav, et andmed, milledele hinne rajatud, ei tohi olla maksuasutise — maksukomisjoni saladuseks, vaid nendest tuleb informeerida ka asjaosalisi ja maksupeakomiteed. Väljakujunenud senise praktika järele saab maksja hindamisealustest teada alles siis, kui ta esitab kaebuse maksupeakomiteele ja maksuinspektor on selle koos oma esitisega edasi saatnud. Oleks täiel määral põhjendatud nõue, et maksukohuslane oleks hindamisalustest teadlik juba enne vastulause esitamiseks määratud tähtaega, kuna vastasel korral temal on raske omapoolsete andmete ja väidetega vaielda ebaõiglase hindamise vastu. Võib esineda juhtumeid, kus hindamisel on tehtud ebaõigeid järeldusi ühest ja teisest nähtest, mida maksustaja asutus oluliseks pidas maksustatava ettevõtte tegevuse ulatuse määramiseks. Sarnasel juhul on õiglase maksustamise huvides otse hädavajalik, et maksukohuslasele oleks võimalik juba vastulause korras ära näidata kasutatud järelduste ekslikkust ja jääks esitamata mõnigi kaebus maksupeakomiteele, millede rohkus maksuasutistele alati muret on valmistanud. Kahjuks peab aga tunnistama, et senine maksustamispraktika seda soodustust ei anna ja andmed hoitakse salajas kuni järgmise kaebinstantsini, kus nad alles avalikuks tulevad.

Pikemalt käsitleb hindamise küsimust MKS § 61 suhtes Riigikohus ühes oma viimastest otsustest, nimelt RAO nr. 102 — II 1939. a., mis erilist tähelepanu peaks väärima, kuna seda otsust võib lugeda põhjapanevaks senistest nimetatud normi sisu määritlemise alal. Sellepärast ei ole ülearune seda käesolevas artiklis pikemalt tsiteerida:

„Maksupeakomitee, tunnustades kaebaja ettevõtte äriraamatud maksustamiseks ja puhaskasu kindlakstegegemiseks mittevastuvõetavaks, on asunud seisukohale, et käesolevas asjas on läbimüügisumma õieti kindlaks tehtud ja hinnatud MKS § 61 ja OMS § 551 põhjal arvestades ettevõtte kogutegevusega. MKS § 61 järgi määratakse maks juhul kui maksu määramiseks vajalikud otsesed andmed pole usaldusväärsed, õiglase hindamise teel andmete põhjal, mida on korda läinud koguda, kasutades ühtlasi asjakohaseid võrdlusi teistes samalaadilistes asjades kindlakstehtud andmetega. OMS § 551 järgi võetakse ettevõttele maksta tuleva puhtakasumaksu arvutamise aluseks juhul, kui ettevõtte poolt esitatud äriraamatud tunnustatakse mitteküllaldasteks tõeliselt saadud kasu kindlaksmääramiseks ettevõtte möödunud tegevusaastal kindlakstehtud läbikäik. Nagu sellest nähtub, nõuavad nii MKS § 61 kui ka OMS § 551, et hindamisel peavad aluseks olema vastavad andmed ja järelikult ei või läbimüügisumma kindlaksmääramisel toimida huupi ilma konkreetseid hindamisaluseid ette toomata. Käesoleval korral ei nähtu asjast, millised andmed ja lähtekohad on aluseks võetud kaebaja ettevõtte läbikäigu hindamisel. — Läbikäigu kindlaksmääramiseks hindamise teel ei ole küllaldane arvestada ettevõtte kogutegevusega, sest kogutegevus ei saa iseenesest veel olla konkreetseks hindamise aluseks ja lähtekohaks, vaid lisaks ettevõtte kogutegevusele tuleb hindamisel MKS § 61 ja OMS § 551 kohaselt arvestada ka ettevõtte kindlakstehtud läbikäiku möödunud tegevusaastal ja teisi andmeid, mida on korda läinud koguda. Kuna käesoleval korral seda tehtud ei ole ja läbimüügi kindlaksmääramist hindamise teel ainult ettevõtte kogutegevusega põhistatakse, mille tõttu kohtul puudub võimalus kont-

rollida, kas antud juhul on hindamisel õieti toimitud, ei või kaevatud otsus jõusse jääda, mispärast see tühistada tuleb.“

Selles otsuses on selgesõnaliselt väljendatud põhimõte, et hindamisel MKS § 61 korras peavad hindamise aluseks olema vastavad andmed ja ei tohi hindamist toimetada huupi ilma konkreetseid hindamisaluseid ette toomata. See Riigikohtu seletus peaks olema suure tähtsusega eriti edaspidiseks õiglasema korra loomise alal maksuasutiste ja maksupeakomitee praktikas, vähendades subjektiivse momendi osatähtsust hindamise teostamisel miinimumini. Selle Riigikohtu põhimõttelise seletuse rakendamiseks tuleks senine maksukomisjoni ja maksupeakomitee otsuste abstraktne motivatsioon asendada konkreetsega. Tuleks otsustes lähemalt ära näidata, mis alustel on hindamist teostatud näidatud suuruses ja mitte asjata motiveerida paljasõnaliste väidetega ettevõtte „kogutegevusest“ jne., mis ei määra iseenesest ära midagi konkreetset.

Vanade tööliste kaitse

Vanade tööliste kaitse seadus (Riigi Teataja nr. 116, 22. detsembril 1939) ja määrus (Riigi Teataja nr. 12, 12. veebruaril 1940) käsitleb vanade töövõtjate töölpidamise kohustust suur- ja kesktööstuslikes kaitistes. Kuigi enamuse kohustööstusi on väiketööstused ja seega nimetatud kohustusest vabad, puudutame alljärgnevalt kokkuvõtlikult nimetatud seadust, sest leidub ka väskikesktööstusi, kes asjast huvitatud.

Suur- ja kesktööstuste valdajad on kohustatud töövõtjaid vanusega alates 50. eluaastast kuni 65. eluaasta täitumiseni tööl pidama, või nende asemel üle 65-aastasi, kes neilt vanadustoetust ei saa.

Seadus kõneleb töövõtjatest, seega kuuluvad vanade töövõtjate hulka nii töölised kui ka kõik teenidajad. Seadus ei tee vahet mees- ja naistöövõtjate vahel.

Vanade töövõtjate töölpidamisest võib kaitse valdaja vabaneda, kui ta tasub hooldemaksu, mille suurus on iga vähem töölpeetava 50-aastase ja vanema töövõtja pealt iga kalendritööpäeva eest 20% tööstusliku töö seaduse § 405 korras täiskasvanud meestöölise kohta kindlaksmääratud lihttöölise keskmisest päevapalgast.

Hooldemaksu tasub kaitse valdaja kaks korda aastas — poolaasta viisi: 15. juuliks ja 15. jaanuariks. Esimeseks maksumääraks 1940. a. on 15. juuli. Tasutakse Eesti Panka sotsiaalministeeriumi deposiiti tööstusliku töö seaduse § 114 nimetatud erikapitali arvele, kust seda kasutatakse vanade töövõtjate abistamiseks ja käesoleva seaduse teostamisega seoses olevate kulude katmiseks.

Vanadustoetuse saamise õigus on vaid sellel töövõtjal, kes on töötanud ühes ja samas kaitises vähemalt 20 aastat ja on jäänud töövõimetuks sel määral, et ta ei suuda end tööga elatada. Ühele ja samale tööandjale kuulub mitmes kaitises töötamist loetakse võrdseks ühes ja samas kaitises töötamisega. Ka ei loeta kaitse üleminekut uuele valdajale või firma muutmist uue kaitse tekkimiseks.

Vanadustoetust tuleb maksta vähemalt 15 krooni kuus.

Vanadustoetuse saamise õigust ei ole töövõtjal, kellel on töövõtja elukoha linna- või vallavalitsuse otsusel vajalik sissetulek oma varast. Ka sel ajal, kui toetuse õiguslik isik saab haigekassast abiraha vähemalt 15 kr. kuus, ei saa ta toetust. Haigekassast saab töövõtja toetust haiguse ja vigastuse ajal

kuni 26 nädalat järgimööda, ka siis, kui ta juba töölt on vallandatud, kuid haigestus kas enne töölepingu lõpetamist või kuu jooksul pärast selle lõpetamist.

Ka need töövõtjad, kelle pension on vähemalt 15 kr. kuus, jäävad vanadustoetusega.

Vanadustoetuse nõudmise õigust ei ole töövõtjal, kelle töövõimetus on tema enese poolt tahtlikult tekitatud või tingitud tema enese raskest hooletusest või saadud tema poolt kriminaalsüüteo kordasaatmisel.

Vanadustoetust võib anda ka natuuras, milleks on korter, küte, valgustus, riietus, toit jne. Natuuras antav elatis peab olema küllaldane, mille määrab vaidluse korral linna- või vallavalitsus. Natuuras antava elatise asemel kuus 15-kroonise rahalise toetuse saamise õigus on vanal töövõtjal vaid siis, kui natuuras antav elatis ei ole küllaldane. Natuuras antav elatis ei ole piiratud 15 krooniga, kuna see on vaid rahalise toetuse alammäär.

Toetusõiguslik töövõtja saab tunnistuse, kuhu märgitakse vanadustoetuse andmise viisi ja toetuse suurus ning andmise või maksmise tähtajad.

Toetust, nii rahalist kui ka natuuras, antakse toetussaaaja surmani.

Toetuse maksmine sünnib iga kuu tagant — hiljemalt järgmise kuu 5. päeval. Tähtajal tasumata

summadelt makstakse toetussaaaja kasuks 1/3% viivitusraha igalt öölt-päevalt, vaatamata sellele, kas toetusraha tasuti vabatahtlikult või nõuti sisse sundkorras.

Vanadustoetuse saamise õigus on vaid neil vanadel töövõtjatel, kes vabastatud käitise teenistusest alates 15. nov. 1939. a. Nende vanade tööliste abistamist, kes varem on vabastatud, see seadus ei otsusta.

Ka enne 15. nov. on käitised, eriti suurkäitised, maksnud oma vanadele töölistele toetust, mis sageli on suurem kui 15 kr. kuus. Neid toetusi ei ole õigus lõpetada ega vähendada.

Lihttöölise keskmise päevapalga

ja natuuras antava töötasu väärtuse kohta 1940. a. peale on kindlustusametite otsused kõigi tööinspektori ringkondade kohta avaldatud Riigi Teatajas nr. 10, 30. jaan. 1940. a.

Kui mõned töölised või õpilased 1940. a. teenivad veskitööstuses alla 1/2 keskmisest päevapalgast (kokku arvatud raha ja natuurapalk), siis ei või nende palgast maha arvata haigekassa liikmemaksu, vaid tööandja peab selle haigekassale tasuma omal arvel.

Mitmesugust

Jahuveskid toitlusmajanduse teenistuses

Välismaail, nagu Saksamaal, Itaalias, Nõuk. Liidus, Hollandis, Taanis ja veel mujal on ka jahuveskid rakendatud toitlusmajanduse selgitustöö teenistusse. Jahuveskite seinu neis maades ehivad rohked plakatid ja tabelid rikkalikkude andmetega toiteainete, jahuveskite seisukohalt eriti toiteteraviljade toiteväärtuse ja nende vahekorra kohta teiste toiteainetega. Isegi toiteteraviljade saaduste ja neist valmistatud toiteainete proove on pandud välja.

„Sõjaleib” Norras

Norra riiklik teraviljakeskus laskis välja juba sügisel uue jahusordi, mille nimeks — „üldine leivajahu”. See koosneb poolest nisu- ja poolest rukki-jahust. Leib on küll tumedama värvusega, kui varemalt Norras tarvitusel olnud nisuleib, kuid sõjajalude tõttu on lubatud Norras müüa ainult sellist „sõjaleiba”.

„Sinine esmaspäev” — tööõnnetuste päev

Kurikuulsa „sinise esmaspäeva” mõjust tööõnnetuste tekkimisel on kogutud statistilisi andmeid ja on selgunud, et 23 prots. meie käitiste tööõnnetustest on leidnud aset väsimusest tingitud ettevaatamatusest. Kõige rohkem õnnetusi juhtub esmaspäeviti ja pärast palgapäeva. Kuigi pühapäev peaks olema nädala tööväsimusest väljapuhkamiseks, tuleb suur osa töölisi esmaspäeval tööle rohkem väsinult kui teistel päevadel.

Tööõnnetused Eestis tekitavad iga aasta juurdetulevate tööinvaliidide pensionide arvel üldse 35.000-kroonise enamkulu, mille juures tööinvaliididele aastas maksetavate pensionide üldsumma on

juba 300.000 krooni. Läänud aastal oli Eesti kahes suuremas tööliste kindlustusühingus kokku 2196 pensionäri, neist 1914 vigasaanud tööinvaliidi ja 282 perekonnaliiget.

Teravili 5000 aasta eest toitlusmajanduses

Arheoloogilised uurimused Ülem-Sileesias on annud tähtsaid andmeid kiviaegsete inimeste eluviiside ja toitlusmajanduse kohta. Annid, mis surnuile hauda kaasa anti, et ta pikal reisil nalga ei tarvitseks tunda, on maapinna soodsa koostise tõttu nii hästi säilinud, et mikroskoopilisel uurimisel veel nüüd kindlaks võib teha, millest koosnes toit 5000 aasta eest ja kuidas see oli valmistatud. Tolleaegsed inimesed omasid toiduks peale liha, piima, või ja munade veel mitmesugust teravilja. Samuti kui liha ei keedetud, vaid ainult soojendati tuliste kivide panemisega lihapotti, nii ei tundud ka vilja jahvatamist, vaid vili hõõruti peeneks kahe kivi vahel. Kuna seda „jahvatussaadust” ei sõelutud, siis pidi see sisaldama ka ohtrasti kivitolmu.

Leib küpsetati lamedate kookide näol kõvaks ning sarnanes praegusele kuivikleivale. Kõigest sellest järeldub, et toit nõudis tugevat närimist. Sellepärast olid nende inimeste hambad küll kulanud, kuid ei näita hambahaiguste jälgi. Haiged hambad olid tollal sama haruldased, kui tänapäeval terved hambad. Kiviaegsed inimesed oskasid toidu õige valikuga ja valmistusviisiga oma hambaid vaistlikult kaitsta säärase hambahaiguste eest, mis nüüd nii laialdaselt hambaid laastavad.

Hävis Niiluse vanaaegne tuuleveski

Sügisel langes tuleohvriks Niiluse jõe ääres asunud kolme tuhande aastane tuuleveski. See

veski oli üheks maailma esmajärguliseks vaatamisväärsuseks ja töötas oma kõrgele vanadusele vaatamata veel kuni hävimisajani.

Päästeti ärkamisaegse möldri kirjavahetus

Ühe sügisel Eestist lahkunud sakslase suurest kraamikastist leiti kontrollijate poolt pakk vanu kirju, mille lähemal vaatlusel selgus, et kogukas pakk kotonud lehti osutub väärtuslikuks kirjavahetuseks, mis peetud mölder Krooniga. Kirjad kannavad aastaarvu 1859, ja kuuluvad seega meie ärkamisaega. Kuna sellest ajast päritolevad materjalid suure väärtusega, otsustati kirjad kinni pidada. Kirjad, vastavalt toleaeagsele postikorraaldule, olid ümbrikuta ja margita. Iga paberilehe keskel ilutseb suur punane pitsat.

Kas mölder pidas pärisorja?

Mõni aeg tagasi avastati Tallinna raekoja keldris vanaaegsest kastist haruldasi dokumente. Lukustatud kast kuulus endisele Tallinna kasukseppade tsunfti või ametiseisusele ja selles leidus mitmesaja-aastane kirjavaras. See laseb valgust heita ka raskele ajajärgule — pärisorjusele — Eestis.

*

Haapsalu linnakirikule kuulus 1750. aasta paiku mitu küla talupoegi. Peale töökohustuse moodsustasid talupojad kirikule ka kaubaobjekti, millest hangiti müügi korral kirikukassale tulusid.

Linnakiriku konvent müüs 1747. a. Soosalu (Sossall) külas Kuusiku talus elutseva noormehe Juhani 30 rubla eest Vana-Vigala möldrile Jürgen Sen'ile. Ostuhind tasuti samas ja ostjale läksid üle ka kõik õigused pärisorja kohta ja kirik loobus edaspidistest õigustest Juhani ja ta laste kohta.

Arvatavasti oli mölder Juhani tuttav või teeniski ta ajutiselt veskis, sest ostja andis kirjaliku lubaduse: õpetada Juhani möldriametit ja peale 8-aastast truud teenistust anda tema vabaks. Juhani võib siis ülalpidamist enesele teenida, kus ta ise heaks arvab.

Leping kirjutati mõlemalt poolt alla ja kinnitati magistraadilt 15. veebruaril 1747. a. Magistraadi esindajatena leiduvad allkirjad J. C. Gebauer ja sekretär Caspar Jochim Landesén, kiriku eestseisjana — Johan Hochentop.

See ostumüügileping on omapärane selle poolest, et ta kujuneb ühtlasi ka Kuusiku Juhani priikirjaks. Seega kahekordne dokument. Nimelt on Vigala kirikuõpetaja Johan Friedrich Gernet teinud 5. detsembril 1753. a. pealkirja, et

Vana-Vigala mölder Jürgen Sen tõendab, et Juhani on täielikult ennast ülal pidanud, asjad omavahel ära klaarinud ja ta vabastab Jaeni ja ta järglased orjusest.

Alla kirjutatud on kirikuõpetaja Gernet, juurde märkides, et ta on ka assessor (konsistooriumi muudugi).

Arvatavasti on mölder kirjaoskamata, sest tema allkiri „Jürgen Sen“ näikse täiesti ühtuvat kirikuõpetaja käekirjaga ja laseb oletada temast allkirjutamist.

Oma pealkirjas on Gernet kirjutatud Joani (Juhani) asemel Jaeni, millest võib järeldada, et Gernet tundis rahvapäraseid nimesid üsna puudulikult; vististi ka rahvakeelt.

Raekoja keldris leitud Tallinna kasukseppade ametilaekast leiti dokumente, mis näitavad, et vabakslastud Kuusiku Juhani asus Tallinna elama.

Ta hakkas siin õppima kasuksepa ametit. Oma priikirja esitas ta 28. aprillil 1757. a. kasukseppade ametile. 21. mail 1759. a. kasuksepa sell Juhhan Kusick (ta on nüüd võtnud perekonnanimeks isatalu nimetuse) õiendab meistrieksami ja kuulub seega täieõiguslike meistrite hulka tsunftis. Oma meistritöö esitas ta samal 21. mail ja maksis ametilaekasse järgmised maksud: meistrimaks 2 rubla 40 kopikat, trahviraha 80 kop., linna majandusülemale 1 rubla ja kõigile meistritele vana kombe järgi 80 kopikat.

Kuusiku Juhani priikirjas vajaks täiendavat uurimist asjaolu, kas Vana-Vigala mölder ei olnud mitte eestlane? Tema lahuskirjutatud nimi vihjab sellele. Dokumendi algul on kirjutatud esialgu küll „Jürgensen“ ühte, kuid pärast parandatud nimi kaheks: Jürgen Sen'iks. Lahus esineb see nimi veel dokumendi keskel ja kirikuõpetaja Gerneti juures ka lahus, kuid eraldava kriipsukesega. Kas ei olnud mitte möldri nimi Jüri Seen, mida sel ajal tõlgitseti Jürgen Sen'iks. Selleaegsetes dokumentides tuleb ette perekonnanimesid Jürgenson, Mathisson jne., need on aga alati ühte sõnasse kokku kirjutatud.

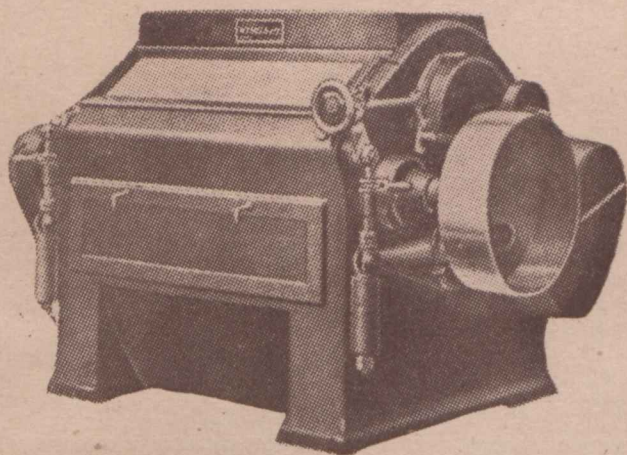
Oli Jürgen Sen rahvuselt eestlane, siis paneb see meid ühe tõsiasi ette seisma: ka eestlasi leidis pärisorjapidajate hulgas. Vahe seisis vaid selles, et mölder on inimlikum: ta laseb oma sulase (möldriipoisi) enne tähtaega vabaks ja loobub igasugustest õigustest tema kohta ka tulevikus.

Mölder on kirjaoskamata, sest vastasel korral leiduks tema allkiri vabakslaskmise dokumendil. On teada, et sel ajal leidis talupoegade keskel küll lugedaoskajaid, aga kirjaoskajaid vaevalt. Vanaaegsetes Vigala kirikuraamatutes leidub aga lahter kirikumaksude registris vabade talupoegade jaoks. Niisugusena võis olla ka Vana-Vigala mölder Jürgen Sen.

M. Aitsam.

Tunnustatud MIAG valtstoolidest

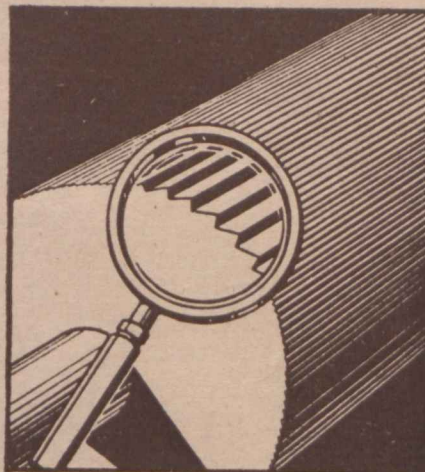
on mudel „GN“ oma lihtsa käsitusviisi, otstarbeka ja tugeva konstruktsiooni ja suure töövoime tõttu osutunud meie oludes kõige paremaks.

Vastavalt erikokkulepele MIAG suurtehastega omame ainuõiguse Eestis ehitada neid valtstooli MIAG originaal-mudelite järgi.

MIAG suurtehaste
ainuesindus
EESTIS

Tunnustatud häduses **sisseseaded ja masinad** püüli-, lihtjahu-, kruubi-tangu-

*veskitele ja
seemnepuhastuse
jaamadele*

Püüli-valtside rihveldamine ja lihvimine.

Soodsad maksutingimused. Töö eest vastutus.

VESKIMASINATE- & METALLITÖÖSTUS

« T A R M A S »

END. F-ma H. TIELS & Ko ● TARTUS, VAKSALI 25, TELEFON 22-00

Et Teie jahuveski töötaks heade tulemustega

s e l l e k s o n o i s u s t a v

veskimasinate otstarbe-
kohane valik ja õige
üllesseadmine.

Kui soovite oma veskit ajakohaselt
uuendada ja täiendada sisseseade alal
siis pöörduge meie kui veskimasinate
valmistamise alal kauaaegsete koge-
mustega firma poole.

P. JÄNES'E

Veskimasinate Tööstus

Tartus, Tiigi tänav 61 ● Telefon 24-99